

Satu Leppänen ja Nina Waarna-Laitinen

Kehitysvammaisten sosiaaliset suhteet hyvän elämän pääomana

Sosiaalinen media sosiaalisten suhteiden mahdollistajana

Opinnäytetyö

Kevät 2016

SeAMK Sosiaali- ja terveystieteiden
SeAMK Sosiaali- ja terveystieteiden

Sosionomi (AMK) Tutkinto-ohjelma

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Satu Leppänen ja Nina Waarna-Laitinen

Työn nimi: Kehitysvammaisten sosiaaliset suhteet hyvän elämän pääomana: Sosiaalinen media sosiaalisten suhteiden mahdollistajana

Ohjaaja: Timo Toikko

Vuosi: 2016

Sivumäärä: 58

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää ystävyyden ja sosiaalisen median merkitystä kehitysvammaisten sosiaalisissa suhteissa. Tutkimuksessamme halusimme tuoda esiin, mistä kehitysvammaisten ystävyyssuhteet koostuvat sekä mitä asioita he arvostavat ystävissään. Käsittelimme myös heikkojen sosiaalisten taitojen vaikutusta ystävyyssuhteisiin. Lisäksi selvitimme miten haastateltavat kokivat Facebookin merkityksen sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen.

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsittelemme sosiaalisuuden merkitystä kehitysvammaisten elämässä sekä sitä, miten sosiaaliset suhteet vaikuttavat osallisuuden kokemiseen. Tarkastelemme miten sosiaaliset taidot edistävät vuorovaikutusta vertais- ja ystävyyssuhteissa. Kerromme mikä merkitys sosiaalisella medially on osallisuuden kokemiseen ja yhteyden ylläpitämiseen ystävien kanssa. Sosiaalisen median osuudessa käsittelemme Facebookin merkitystä, koska se oli käytetyin sosiaalisen median palvelu. Tutkimuksemme on kvalitatiivinen ja ensisijaisena aineistonkeruumenetelmänä käytimme yksilöteemahaastatteluja ja verkostokartan tuottamaa tietoa. Toissijaisena aineistonkeruumenetelmänä käytimme havaintopäiväkirjaa sekä Facebook-profiilien havainnointia.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että kehitysvammaisten ystävyyssuhteet muodostettiin elämän eri vaiheissa. Kehitysvammaisten puheissa luotetut ystävät olivat vertaisia, mutta mielenkiintoisena tutkimustuloksena havaitsimme, että suurin osa tutkittavista koki läheisimmiksi ja tärkeimmiksi ystäviksi vanhemmat, sukulaiset tai asumisyksikön ohjaajat. Heikot sosiaaliset taidot näkyivät vähäisinä vertaisystävien määränä, jonka vuoksi muut sosiaaliset suhteet korvasivat ystävyyssuhteita. Facebook oli käytetyin sosiaalisen median palvelu tutkittavien keskuudessa. Sen avulla saatiin yhteys vanhoihin ystäviin, joihin yhteys oli aiemmin katkennut. Kehitysvammaiset eivät kuitenkaan pystyneet laajentamaan ystäväpiiriään Facebookin avulla. Tulosten mukaan, kehitysvammaisilla, joilla oli vähän ystäviä kasvokkain, oli myös vähän ystäviä Facebookissa.

Avainsanat: kehitysvammaisuus, sosiaaliset suhteet, sosiaaliset taidot, osallisuus, ystävyyssuhteet, Facebook

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Satu Leppänen and Nina Waarna-Laitinen

Title of thesis: The Social Relationships of People with Intellectual Disabilities as a Good Life Asset: Social Media Enabling Social Relationships

Supervisor(s): Timo Toikko

Year: 2016 Number of pages: 58 Number of appendices: 3

The purpose of our study was to determine the importance of friendship and social media in social relationships of people with intellectual disabilities. In our study, we wanted to highlight the components of friendship and the factors appreciated by persons with intellectual disabilities in their friends. In addition, we also discussed the impact of weak social skills on friendships. Furthermore, we explored how important the interviewees think Facebook is for maintaining social relationships.

The theoretical part of our thesis deals with the significance of sociability in the lives of persons with intellectual disabilities, and how social relationships affect the experience of inclusion. We look at how social skills promote interaction in the peer relationships and friendships. We explain the importance of social media in the experience of inclusion and maintenance of communication with friends. The social media section of our study deals with the significance of Facebook, as it was the most used social media platform. Our research is qualitative and the primary data collection methods were individual theme interviews and information generated through mind mapping. The secondary data collection methods were an observation diary, as well as observation of Facebook profiles.

The research results showed that the friendships of persons with intellectual disabilities were formed during different stages of life. During the interviews, people with intellectual disabilities talked about peers as trusted friends, but the interesting result of our research shows that most of the research subjects felt their parents, relatives or housing unit counselors to be the closest and most important friends. Poor social skills could be seen in the small number of peer friends, which is why other social relationships replaced friendships. Facebook was the social media platform used mostly by the research subjects. It was used to reconnect with old friends, in cases where the connection had been previously lost. However, intellectually impaired persons were not able to expand their network of friends through Facebook. According to the research results, intellectually impaired persons with only a few friends face to face, had a corresponding small number of friends on Facebook as well.

Keywords: intellectually impaired person, social relationships, social skills, inclusion, friendship, Facebook

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	5
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	7
2.1 Tutkimuksen tarkoitus.....	7
2.2 Tutkimuskysymykset.....	7
2.3 Tutkimusmenetelmä.....	7
2.4 Tutkimuksen kulku.....	8
2.5 Tutkimusaineiston keruu.....	10
2.6 Tutkimusaineiston analysointi.....	11
2.7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	13
3 SOSIAALISUUDEN MERKITYS.....	16
3.1 Kehitysvammaisuuden vaikutukset sosiaalisuuteen.....	16
3.2 Sosiaaliset suhteet hyvän elämän perustana.....	17
3.3 Sosiaaliset taidot.....	20
3.4 Osallisuus.....	23
4 VERTAIS- JA YSTÄVYYSSUHTEIDEN MERKITYS SOSIAALISISSA VERKOSTOISSA.....	27
4.1 Vertaissuhteet.....	27
4.2 Ystävyysuhteet.....	29
5 SOSIAALINEN MEDIA SOSIAALISTEN SUHTEIDEN MAHDOLLISTAJANA.....	35
5.1 Sosiaalinen media osallisuuden tuojana.....	36
5.2 Facebook yhteyden ylläpitäjänä.....	40
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	45
7 POHDINTA.....	49
LÄHTEET.....	52
LIITTEET.....	58

1 JOHDANTO

Sosiaalisuus ilmenee ihmisen elämässä monella eri tavalla. Sosiaalisuutta voidaan tarkastella ihmisen ominaispiirteenä, ryhmässä toimimisena sekä yhteiskunnan ominaisuutena. Sosiaaliset seikat nähdään erilaisina sopimuksina, suhteina, tekoina sekä sääntöinä. Ne ovat jonkin yhteisön tavanomaisia jaettuja käytäntöjä. Jaetut käytännöt ovat moraalisesti merkittäviä asioita sekä elämää helpottavia käytännöllisiä tottumuksia ja toimintatapoja. Ihmisen sosiaalisuus voi ilmetä myös toisista ihmisistä riippuvuutena tai tarvitsevuutena. (Andersson 2012, 217.) Saarisen (2014, 36) mukaan verkostoista, siteiden muodostamisesta ja osallistumisesta rakentuu ihmisen sosiaalinen pääoma. Käsittelemme sosiaalisuutta sosiaalisten suhteiden, sosiaalisten taitojen ja osallisuuden näkökulmista.

Sosiaalisella osallisuudella on tärkeä merkitys jokaisen ihmisen, myös kehitysvammaisen elämässä. Sosiaalisella osallisuudella on vaikutusta hyvinvointiin ja terveyteen. Sosiaalinen osattomuus puolestaan tuottaa syrjäytymistä. Tällöin ihminen voi kokea olevansa yhteisöllisen toiminnan ulkopuolella. (Hyvinvointi- ja terveysterot 2014.) Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä osallisuuden kokemiselle. Sosiaalisten suhteiden syntyminen edellyttää sosiaalisia taitoja. Kehitysvammaisten sosiaaliset taidot voivat olla puutteellisia, mikä vaikuttaa osattomuuden kokemuksiin heidän vertais- ja ystävyysuhteissaan. Vertais- ja ystävyysuhteet ovat tärkeitä ihmisen sosiaalisten taitojen oppimisen, kognitiivisen ja psyykkisen kehityksen kannalta.

Ajatus tämän opinnäytetyön aiheesta syntyi molempien työkokemuksesta kehitysvammaisissa. Meitä kiinnostivat kehitysvammaisten kokemukset ystävydestä sekä osaavatko he hyödyntää sosiaalista mediaa sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Ystävyysuhteiden merkitys on tärkeää jokaisen ihmisen elämässä. Luottamus ystävien kesken koetaan tärkeimmäksi asiaksi ystävyysuhteissa. Ystävyysuhteiden puuttuessa muut sosiaaliset suhteet nousevat korvaukselle sijalle. Suomessa on tutkittu omana aiheenaan kehitysvammaisten ystävyttä vain vähän, mutta joidenkin muiden tutkimusten yhteydessä aihetta sivutaan. Käytämmekin aiheesta suhteellisen vanhaa lähdemateriaalia. Siksi olemme käsitelleet aiheitamme yleisellä tasolla, mutta tuoneet kehitysvammaisuuden näkökulmaa saa-

tavilla olevien lähdemateriaalien pohjalta. Sosiaalinen media on aiheena ajankohdainen ja mielenkiintoinen. Sosiaalista mediaa käytetään moniin eri tarkoituksiin. Sitä kautta saa paljon tietoa. Sen avulla pidetään yhteyttä ystäviin, solmitaan uusia ihmissuhteita ja jopa ystävyysuhteita. Kehitysvammaiset käyttävät sosiaalista mediaa, koska haluavat olla osallisena muuttuvassa yhteiskunnassa. Sosiaalinen media on nykypäivää lähes jokaisen ihmisen elämässä. Sosiaalisen median käsite on verraten uusi, joten siitä on tutkimustietoa vähän. Suomessa ei ole tehty tutkimuksia varsinaisesti kehitysvammaisten sosiaalisen median käytöstä, mutta aiheita on sivuttu hieman joidenkin muiden tutkimusten yhteydessä. Opinnäytetyömme kohdentui sosiaalisessa mediassa Facebookiin, koska tutkittavamme käyttivät eniten Facebookia. Löysimme vain muutamia englanninkielisiä tutkimustuloksia kehitysvammaisten Facebookin käytöstä. Aihe on siis melko tutkimaton.

Haastateltaviksemme valikoitui lievästi kehitysvammaisia, koska he käyttivät sosiaalista mediaa. Opinnäytetyössämme käsittelemme kehitysvammaisuutta toiminnallisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta, koska ne vaikuttavat kehitysvammaisen kykyyn solmia vertais- ja ystävyysuhteita sekä sosiaalisen median käyttämiseen.

Opinnäytetyössämme esittelemme aluksi tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusmenetelmät. Sen jälkeen käymme läpi tutkimuksen kulun, tutkimusaineiston keruun, analysoinnin sekä tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden periaatteita. Tutkimuksen rakenteessa ei ole erikseen teoriaosuutta, vaan teoria ja aineisto kulkevat rinnakkain. Kappaleissa sosiaalisuuden merkitys, sosiaalisuuden merkitys vertais- ja ystävyysuhteissa ja sosiaalinen media sosiaalisten suhteiden mahdollistaja esitellään teoriatietoa ja tutkimustuloksia vuoropuheluna. Teoriatiedon ja tutkimustulosten vuoropuhelusta johtuen, teimme kokoavat tiivistelmät kappaleiden loppuun selvittääksemme ydinasioita. Johtopäätöksissä esittelemme yhteenvedon tutkimustuloksista. Pohdinnassa arvioimme opinnäytetyöprosessia kokonaisuutena sekä tutkimuksen onnistumista. Lisäksi pohdimme, miten sosiaalityön ammattilaiset voisivat hyödyntää työssämme esille tulleita tutkimustuloksia kehitysvammatyössä. Kerromme myös jatkotutkimusaiheista, joita voisi hyödyntää.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1 Tutkimuksen tarkoitus

Halusimme tutkia, mikä merkitys ystävyydellä on kehitysvammaisille. Lisäksi halusimme tietää, miten sosiaalinen media vaikuttaa kehitysvammaisten ystävyyssuhteiden ylläpitämiseen sekä osallisuuden kokemiseen. Halusimme saada selville, mitä ystävyys merkitsee kehitysvammaisten kokemana sekä paljonko heillä on ystäviä. Kiinnostuksen kohteenamme oli lisäksi, miten kehitysvammaiset pitävät yllä vertais- ja ystävyyssuhteita ja mahdollistaako sosiaalinen media ystäväverkoston laajentamista.

2.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessamme on kaksi pääkysymystä ja alakysymyksiä.

- Mistä kehitysvammaisten ystävyyssuhteet koostuvat?
 - o Mitä asioita kehitysvammaiset arvostavat ystävyyssuhteissaan?
 - o Miten heikot sosiaaliset taidot näkyvät ystävyyssuhteissa?
- Mikä merkitys sosiaalisella medially on kehitysvammaisten ystävyyssuhteiden ylläpitämiseen ja osallisuuden kokemiseen?

2.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytimme laadullista tutkimusta. Tämä menetelmä sopi opinnäytetyöhömme, koska meille oli tärkeää saada selville kehitysvammaisten oma kokemus ja näkemys tutkimistamme asioista. Hirsjärvi ym. (2009, 161) korostavat laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen kuvaavan ihmisen todellista elämää. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa korostuu kohteen tai asian kokonaisvaltainen tutkimus. Tuomen & Sarajärven (2009, 85) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä

tilastollisiin yleistyksiin. Sen sijaan tavoitteena on, että henkilöt joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on siitä kokemusta.

Ronkainen ym. (2011, 81–82) korostavat laadullisen tutkimuksen lähtökohtana ajatusta merkitysten keskeisyydestä. Laadullisen tutkimuksen kohteena on ihmisten toiminta, jota pidetään merkitysvälitteisenä kulttuurisesti ja sosiaalisesti mielekkäänä. Ihmisten kokemukset ja kertomukset koostuvat kielestä, symboleista, vakiintuneista tavoista ymmärtää, puhua ja käydä keskusteluja. Myös ympäröivä kulttuuri ja siihen sisältyvät toimintatavat ja instituutiot vaikuttavat yksilön kokemusmaailmaan subjektiivisuutta unohtamatta. Ihminen on elämysmaailmansa kokija, havainnoija ja toimija suhteessa aikaan, paikkaan ja tilanteisiin.

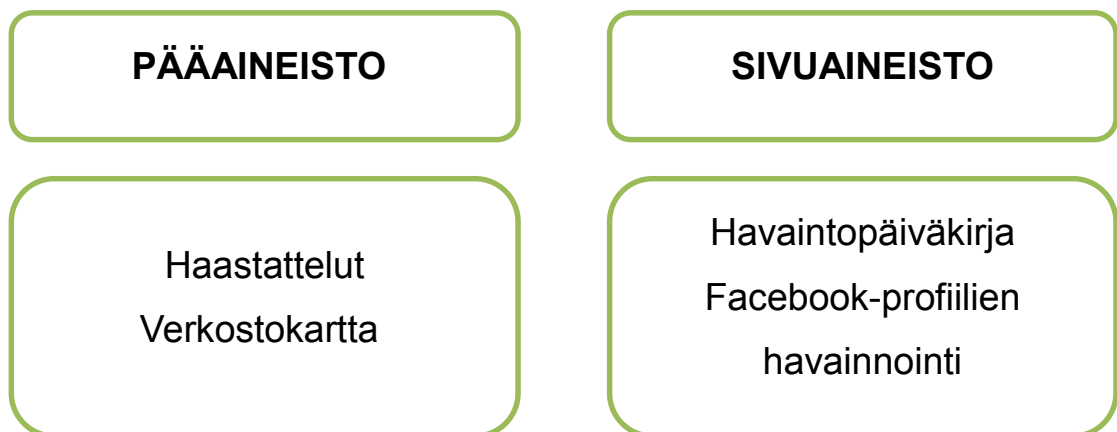
2.4 Tutkimuksen kulku

Tarkoituksenamme oli tehdä tutkimushaastattelut vain yhdessä kehitysvammaisten asumispalveluyksikössä. Tutkimuksen tekeminen alkoi yhteydenotolla yhteen asumispalveluyksikköön sekä tutkimusluvan hakemisella. Asumispalveluyksikön esimieheltä saimme etukäteen tiedon, että heidän asiakkaansa sopisivat tutkimukseemme haastateltaviksi. Kävimme esittelemässä tutkimusaihettamme kehitysvammaisten asumispalveluyksikön asukaskokouksessa. Sovimme jokaisen haastateltavan kanssa henkilökohtaisesti haastattelusta.

Haastattelujen edetessä huomasimme, että emme saaneet tarpeeksi haastateltavia samasta paikasta, koska emme eettisistä syistä halunneet suostutella heitä siihen. Meille oli tärkeää, että jokainen kehitysvammaisen sai itse päättää haluaako osallistua tutkimukseen. Otimme yhteyttä eri asumispalvelujen yksiköiden esimiehiin tiedustellen löytyisikö heidän asiakkaistaan meidän tutkimukseemme sopivia haastateltavia. Laadimme esimiehille opinnäytetyön haastatteluamme koskevan kirjeen, jonka avulla he kertoivat asiakkailleen tutkimuksestamme ja tiedustelivat halukkuutta osallistumiseen. Lopulta haastateltavamme koostuivat sekä eri asumisyksiköissä että yksin asuvista kehitysvammaisista. Tämä oli mielestämme etu alkupe räiseen suunnitelmaamme nähden.

Aloittaessamme opinnäytetyötä teimme aluksi koehaastattelun. Koehaastattelun avulla saimme informaatiota ja suunnan, mihin meidän tulee tutkimuksessamme keskittyä. Teimme haastatteluja rinnakkain teorian kanssa ja koimme tämän hyväksi, koska empiirinen tutkimus tuki teorian tekemistä.

Pääaineisto tutkimuksessamme perustui sekä haastatteluihin että haastattelujen yhteydessä tehtyyn verkostokartalta saatuun informaatioon. Pääaineiston tukena käytimme havainnointipäiväkirjaa. Havainnointia tehtiin reilun kahden kuukauden ajan kehitysvammaisten asumispalveluyksikössä. Havainnoinnin pohjalta tehty havainnointipäiväkirja oli päätelmiemme tukena. Lisäksi havainnoimme haastateltavien Facebook-profiileja verkostoitumisen näkökulmasta. Kiinnitimme huomiota, olivatko haastateltavat keskenään verkostoituneet ja paljonko heillä oli kavereita Facebookissa.

Kuvio 1. Tutkimusaineisto.

Opinnäytetyössämme vertaisista kertoessamme tarkoitamme kehitysvammaisia. Joissain kohdin haastateltavien lauseet olivat keskeneräisiä, jolloin niistä oli vaikea päätellä ilman asiayhteyttä mistä on kysymys. Selventääksemme haastateltavien vastauksia, käytimme muutamassa kohdassa kursivoituja ydinsanoja hakasulkujen sisällä, tehdäksemme tekstin lukijalle helposti ymmärrettäväksi.

2.5 Tutkimusaineiston keruu

Hirsjärven ym. (2007, 203) mukaan teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat, mutta haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa. Toteutimme opin- näytetyömme tutkimuksen teemahaastatteluna, koska halusimme antaa mahdollisuuden kehitysvammaisten omalle äänelle.

Teemahaastattelut kohdentuvat teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelu ei ota kantaa haastattelukertojen määrään, eikä sido haastattelua suunnitelmallisiin kysymyksiin. Haastattelussa olennaisinta on pitäytyä keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Tämä menetelmä tuo tutkittavien äänen kuuluviin ja vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta. Teemahaastattelu huomioi tutkittavien tulkinnat asioista. Keskeisiksi nousevat haastateltavien antamat tulkinnat ja merkitykset asioista, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.)

Mielestämme haastattelu menetelmänä oli kohderyhmällemme sopivin, koska haastateltavamme olivat kehitysvammaisia. Kehitysvammaisuus tuo haasteita esimerkiksi käsitteiden ymmärtämiselle. Haastattelu antoi mahdollisuuden kysymysten selvittämiselle. Tarkentavien kysymysten avulla pystyimme avaamaan kysymykset ymmärrettävästi haastateltavillemme. Tuomi & Sarajärvi (2009, 73) pitävät haastattelun etuna joustavuutta, koska haastattelu antaa mahdollisuuden kysyä uudestaan ja tarkentaa kysymystä. Väärinymmärrykset myös vähenevät. Haastattelun etuihin kuuluu myös, että haastattelija voi toimia myös havainnoitsijana. Tämä tarkoittaa sitä, että haastattelijat voivat havainnoida tilanteessa muutakin kuin puheen.

Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Tästä on sekä etuja että haittoja. Joustavuutta pidetään suurimpana etuna aineistoa kerätessä. Haastatteluaiheiden järjestystä on mahdollista säädellä ja haastattelussa on enemmän mahdollisuuksia tulkita vastauksia. Haastattelussa ihminen nähdään subjektina sekä aktiivisena osapuolena ja se antaa hänelle mahdollisuuden tuoda esiin itseä koskevia asioita vapaasti. Etuna pidetään sitäkin, että vastaajiksi suunnitellut henkilöt saadaan yleensä mukaan tutkimukseen ja heidät voidaan tavoittaa myöhemmin, jos on tarpeen. Haastattelussa on lukuisten hyvien

puolien lisäksi myös omat ongelmansakin. Haastattelu vie aikaa ja edellyttää huolellista suunnittelua ja kouluttautumista haastattelijan rooliin. Haastattelutilanteessa haastateltavalla voi olla taipumusta antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia mikä tulisi tutkijan ottaa huomioon. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205–207.)

Käytimme verkostokarttaa hahmottaaksemme haastateltavan sosiaalista verkostoa. Halusimme selvittää haastateltavan ystävyysuhteita, niiden määrää sekä sitä, miten läheiseksi haastateltava koki ystävänsä. Verkostokartan avulla haastateltava pystyi osoittamaan konkreettisesti, kuinka läheisinä hän piti ystäviään. Malinin (2000, 12) mukaan verkostokartoilla voidaan kuvata erilaisia verkostoja. Sen avulla kuvataan etäisyyttä yksittäisestä ihmisestä suhteessa muihin.

Tutkimuksessamme käytimme kahdenlaista havainnointia pääaineiston tukena. Havainnointia tehtiin kehitysvammaisten asumisyksikössä reilun kahden kuukauden ajan, koska koimme, että haastattelutilanteessa oli vaikea kartoittaa, millaiset sosiaaliset taidot kehitysvammaisella todellisuudessa on. Ilman havainnointia sosiaalisia taitoja oli vaikea tutkia. Myös aiempaa tutkimustietoa kehitysvammaisten sosiaalisista taidoista oli saatavilla erittäin vähän. Hirsjärven ym. (2009, 212–214) mukaan havainnoinnin etuna voidaan pitää sitä, että sen avulla saadaan välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden tai ryhmien toiminnasta ja käyttäytymisestä. Sen avulla päästään luonnollisiin ympäristöihin ja voidaankin sanoa, että se on todellisen elämän ja maailman tutkimista. Havainnointi sopii myös tilanteeseen, silloin kun tutkitavalla on kielellisiä vaikeuksia tai jos halutaan saada tietoa, josta tutkittavat eivät halua kertoa suoraan haastattelijalle. Kananen (2014, 66) näkee piilohavainnoinnin tarkoittavan sitä, ettei tutkittavilla ole tietoa tutkijasta ja hänen toiminnastaan. Menetelmään liittyy eettisiä ongelmia, mutta etuna nähdään kuitenkin tiedon autenttisuus.

2.6 Tutkimusaineiston analysointi

Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimusaineistosta luodaan teoreettinen kokonaisuus. Aineisto pelkistetään eli redusoidaan, jolloin aineiston informaatio tiivistetään tai pilkotaan osiin. Kananen (2014, 101) mukaan laadullisen aineiston käsitteilyssä ensimmäisessä vaiheessa on yhteismitallistaminen. Se tapahtuu litteroinnin avulla, jossa aineistot muutetaan tekstimuotoon. Litterointi on esimerkiksi äänitteen

kirjoittamista kirjalliseen muotoon, jolloin niitä voi käsitellä erilaisin analysointimenetelmin. Litteroimme haastattelut sanatarkasti, koska koimme sen helpottavan analyysivaihetta merkittävästi. Joidenkin haastateltaviemme oli vaikea pysyä aiheessa, joten jätimme litteroimatta ne kohdat, joissa haastateltava poikkesi täysin aiheesta. Haastattelimme opinnäytetyöhömme 11 henkilöä, joista yksi haastateltava ei soveltunut tutkimukseemme. Haastattelussa kävi ilmi, että hän oli kirjautuneena Facebookiin, mutta ei kuitenkaan käyttänyt sitä. Näin ollen analysoimme kymmentä haastateltavaa. Numeroimme haastateltavat haastattelujärjestyksessä tunnistaaksemme, kenestä haastateltavasta on kysymys.

Sosiaalisuuden merkityksen ja vertais- ja ystävyysuhteiden osuuden olemme analysoineet teorialähtöisesti, koska niistä oli saatavilla etukäteen runsaasti teoreettista tietoa ja ne muodostivat pohjan ja rungon opinnäytetyöllemme. Tuomen ja Sarajärven (2009, 113, 117) mukaan teorialähtöinen sisällönanalyysissä luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen, jonka pohjana on teoria tai käsitejärjestelmä. Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla, samoin kuin aineistolähtöinen analyysikin. Eroavaisuus tulee esiin abstrahoinnissa, kun teoreettisiin käsitteisiin liitetään empiirinen aineisto. Teoriaohjaavassa analyysissä teoreettiset käsitteet tuodaan valmiina, ilmiöstä jo tiedettynä, kun taas aineistolähtöisessä analyysissä käsitteet luodaan aineistosta.

Ystävyysuhteiden lisäksi halusimme selvittää kehitysvammaisten sosiaalisen median käyttöä. Lisäksi halusimme saada tietoa, mihin tarkoitukseen he sitä käyttävät. Sosiaalinen media on verrattain uusi ilmiö, josta ei ole paljoa tutkittua tietoa. Tämän vuoksi teimme sosiaalisen median analyysin vasta tutkimuksemme jälkeen. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä edetään tulkinnan ja päättelyn avulla empiirisestä aineistosta teoreettisiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112).

Litteroinnin jälkeen aloimme etsiä sekä teorialähtöisestä että aineistolähtöisestä materiaalissa yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Käytimme apunamme Wordtekstinkäsittelyohjelmaa. Erottelimme eri värein vastausten samankaltaisuudet ja eroavuudet. Sosiaalisen median osalta teoreettiset käsitteet muotoutuivat vasta analyysin jälkeen. Tuomen ja Sarajärven (2009, 110–111) mukaan klusteroinnissa eli ryhmittelyssä käsitellään aineiston samankaltaisuudet ja/tai eroavuudet. Eri kä-

sitteet yhdistetään ja nimetään omiksi luokikseen. Klusteroinnin jälkeen tehdään aineiston abstrahointi. Siinä erotellaan olennainen tieto, josta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Luokituksia yhdistellään niin kauan kuin se sisällön näkökulmasta on mahdollista.

2.7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eettisesti hyvässä tutkimuksessa pitää ottaa huomioon useita eettisiä kysymyksiä. Tämä on jokaisen tutkijan vastuulla. Ihmisarvon kunnioitus, itsemääräämisoikeus ja anonymiteetti ovat hyvän eettisen tutkimuksen lähtökohtia. Tulee myös huomioida aineiston hankintaan, dokumentointiin ja aineiston analysointiin liittyvät asiat. Eettisesti oikein tehdyssä tutkimuksessa on selvitettävä, kuinka henkilöiden suostumus tutkimukseen saadaan, millaista tietoa heille annetaan tutkimuksesta ja mitä riskejä tutkimukseen osallistuminen sisältää. (Hirsjärvi 2007, 23–25.)

Tieteellinen tutkimus on luotettavaa, eettistä ja tulokset uskottavia, silloin kun tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Lainsäädäntö määrittelee rajat hyvän tieteellisen käytännön koskevien ohjeiden soveltamiselle. (Hyvä tieteellinen käytäntö 2012, 6.) Tutkijan eettiset ratkaisut sekä tutkimuksen uskottavuus kulkevat käsi kädessä. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta tutkimustyössä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132–133.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei voi sellaisenaan suoraan soveltaa reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä, koska laadullista aineistoa saattavat eri tutkijat tulkita eri tavoin ja tutkittavat voivat esittää erilaisia tulkintoja samoista asioista (Puusa & Kuittinen 2011, 168). Reliaabelius tarkoittaa tutkimuksen mittaustulosten toistettavuutta, joka tekee tutkimuksesta luotettavan. Tutkimuksen validius eli pätevyys tarkoittaa valitun tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä pyritään mittaamaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.) Tutkimuksemme on mielestämme toistettavissa kenen tahansa tutkijan toimesta, mutta tutkimustuloksiin voivat vaikuttaa tutkijoiden erilaiset tulkinnat asioista ja tutkimusaiheen tuntemus. Tutkimusaiheemme ei ole sidottu tutkittavien ikään, asumismuotoon tai paikkakuntaan. Sosiaalisen median pal-

velut ovat kuitenkin nopeasti muuttuvia ja kehittyviä, mikä voi vaikuttaa tulevaisuudessa tutkimustuloksiin. Mielestämme valitut tutkimusmenetelmät antoivat luotettavat vastaukset tutkimuskysymyksiimme.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden kriteereiden on tultava ilmi tutkimusprosessin kuvauksessa, perusteluissa ja analyysissä. Tutkijan näkemykset ja taustat vaikuttavat läpi koko tutkimusprosessin ja se tulee ottaa huomioon. Tutkijan persoonallisuus, valinnat ja tunteet vaikuttavat subjektiivisesti tutkimuksen eri vaiheissa. Normaalisti luotettavuuden arviointi perustuu realistiseen luotettavuuskäsitykseen tutkittavasta ilmiöstä, mutta laadullisen tutkimuksen näkökulmasta ilmiölle ei ole välttämättä löydettävissä yhtä oikeaa tulkintaa. Laadullisessa tutkimuksessa arviointi perustuu aineistosta tehtyjen havaintojen ja tulkintojen kuvaamisesta, tulkintojen ja johtopäätösten kokonaisuudesta, joiden on oltava uskottavia. Valittujen metodien soveltuvuus tulee arvioida luotettavuutta pohdittaessa. Keruumenetelmän lisäksi tulee tarkastella kontekstia, näytteen valintaa ja analyysissä käytettyjä menetelmiä. Tehdyt valinnat tulee perustella huolellisesti. (Puusa & Kuittinen 2011, 168–172.)

Esitellessämme opinnäytetyötä asukaskokouksessa sekä opinnäytetyön esittelykirjeessä kerroimme, että haastattelut ovat luottamuksellisia ja haastateltavan henkilöllisyys ei paljastu missään vaiheessa. Painotimme vapaaehtoisuutta haastatteluihin osallistumisessa emmekä suostutelleet ketään. Kehitysvammaisia haastatellessa tämä on erittäin tärkeää, koska he ovat alttiimpia ylipuhumiselle ja hyväksikäytölle. Tutkimuksesta ei ilmene missä haastattelut on tehty ja ketä olemme haastatelleet. Kuvaamalla yksityiskohtaisesti tutkimuksemme lähtökohdat, aineiston keruun ja analysoinnin, pyrimme lisäämään tutkimuksemme luotettavuutta. Luotettavuutta lisää myös se, että perustelimme tutkimuksessamme käytetyt menetelmät avoimesti ja selkeästi.

Aaltion & Puusan (2011, 153) pitävät objektiivisuutta tieteellisyyden ihanteena, mutta heidän mielestään täydelliseen objektiivisuuteen on mahdotonta päästä. He määrittelevät tieteen objektiivisuuden, siten että tutkijan omat toimenpiteet ja oletukset tutkimuksen aikana eivät vaikuta tutkimuskohteen tuloksiin ja ominaisuuksiin. Tutkimuksen etuna pidimme sitä, että emme tunteneet haastateltaviamme. Meillä ei

ollut heistä mitään etukäteistietoa tai oletuksia. Olimme huolellisia tuloksia analysoidessamme, että emme esittäisi oletuksia tutkimustuloksina, vaan kaikki tutkimustulokset perustuvat tutkimusmateriaaliin.

Äikäs (2015, 233) pohtii haastateltavan ja tutkijan välistä vuorovaikutusta toisen ollessa heikompi kommunikoiija. Tällainen asetelma tuo mukanaan eettisiä kysymyksiä tulkinnan näkökulmasta. Haastattelutilanteessa tiedostimme oman roolimme vahvempana osapuolena. Kysymysten avaamisella halusimme tuoda lisäymmärrystä haastateltavillemme kyseisestä asiasta, mutta varoimme kuitenkin johdattelemaasta. Korostimmekin, että ei ole olemassa oikeaa ja väärää vastausta kysymyksiimme. Ollessamme epävarmoja vastauksesta, kysyimme kysymyksen uudelleen, ettemme tulkitsisi haastateltavan vastauksia väärin. Leskelän (2012, 187) mukaan kehitysvammaiset voivat olla alttiimpia muiden ihmisten vaikutuksille, mikä voi näkyä tutkimuksissa myönteisinä vastauksina tai taipumuksena vastata kysymykseen siten kuin olisi suotavaa. Haastatteluja tehdessämme oli annettava tilaa ja aikaa haastateltavalle kertoa omat ajatuksensa. Olikin haastavaa huomata, milloin haastateltava tarvitsi apua kysymyksen ymmärtämiseen ja milloin hän tarvitsi vain aikaa vastataksaan. Jokaisen haastattelun jälkeen tehty litterointi antoi konkreettista tietoa haastattelun onnistumisesta sekä mihin asioihin tulisi kiinnittää huomiota seuraavissa haastatteluissa.

Tutkimuksen näkökulmasta vammaisen henkilö on oman vammaisuutensa paras asiantuntija. Tämän vuoksi tutkijoiden tulisi hyödyntää erilaisia aineistonkeruutapoja sekä apuvälineitä voidakseen saada vammaisten ihmisten oma ääni kuuluviin. (Äikäs 2015, 234 Gabel 2005, 9 mukaan.) Käyttämämme eri aineistonkeruumenetelmät olivat tarpeellisia ja tukivat johtopäätösten tekemistä. Haastattelujen lisäksi erityisesti verkostokartan avulla saimme paljon sellaista tietoa tutkimukseemme, jota emme muuten olisi saaneet selville. Havainnointipäiväkirja tuki tutkimustuloksiamme varsinkin sosiaalisten taitojen osalta. Facebook-profiilien havainnointi antoi taas tietoa verkostoitumisen näkökulmasta.

3 SOSIAALISUUDEN MERKITYS

3.1 Kehitysvammaisuuden vaikutukset sosiaalisuuteen

Maailman terveysjärjestön tautiluokituksen (WHO) ICD-10 mukaan älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai epätäydellinen. Erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot; kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot, ovat puutteellisesti kehittyneitä. Älyllinen kehitysvammaisuus jaetaan neljään eri asteeseen: lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaisuuteen. (ICD-10 2015.)

Toiminnallisella näkökulmalla Seppälä & Rajaniemi (2014) tarkoittavat toimintakyvyn näkyvän ihmisen arjessa selviytymisenä, johon olosuhteet ja ympäristö vaikuttavat. Toimintakyvyllä tarkoitetaan myös kykyä toimia olosuhteiden ja tilanteiden vaatimalla tavalla. Toimintakykyä voidaan tarkastella kolmena eri osa-alueena: fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena toimintakykynä. Kehitysvammaisen vaikeudet johtuvat hänen oman toimintakykynsä ja tilanteista tulevien vaatimusten ristiriidoista.

American Association on Intellectual and developmental Disabilities (AAIDD) myös korostaa toiminnallisuutta kehitysvammaisuuden määrittelyssään. Ympäristön vaatimukset sekä älyllisten ja adaptiivisten taitojen välinen vuorovaikutus määrää kuinka ihminen selviytyy arjessa. Kehitysvammaisuuteen liittyy rajoitteita muun muassa kommunikaatiossa, itsestään huolehtimisessa, sosiaalisissa taidoissa, oppimiskyvyssä, vapaa-ajassa, yhteisössä toimimisessa ja työssä. (AAIDD 2013.)

Sosiaalinen näkökulma tuo esille vammaisen henkilön riippuvuuden muista ihmisistä. Ihmisten asenteet ja yhteiskunnan esteet tuottavat vammaisuutta. Poikkeavuus synnyttää ennakkoluuloja, syrjäytyneisyyttä, köyhyyttä ja rakenteellisia esteitä, joiden takia vammaisen tulee muista riippuvaiseksi. Sosiaalinen malli korostaa vammaisuuden johtuvan yhteiskunnan asettamista esteistä ja asenteista. Mallissa pidetäänkin tärkeänä yhteiskunnan sopeuttamista erilaisuuteen, jolloin huomiota ei kiinnitetä yksilön muuttamiseen. (Miettinen 2010, 49.)

Myös Seppälä ja Rajaniemi (2013) näkevät sosiaalisen näkökulman korostavan vamman aiheutuvan ympäristöstä ja yhteiskunnasta, ei yksilöstä itsestään. Kehitysvammaisuus näkyy sosiaalisessa näkökulmassa yhteisön suhteena yksilöön. Normaalius ja poikkeavuus ovat kulttuurisidonnaisia. Yhteiskunta on rakennettu normaaliuden ehdoilla. Kehitysvammaisen henkilön oma subjektiivinen kokemus vaikuttaa siihen, miten henkilö kokee itse oman tilanteensa. Sosiaalinen näkökulma painottaa vammaisen henkilön olevan samanlainen ihminen kuin kaikki muutkin.

Kehitysvammaisuus vaikuttaa ihmisen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Ympäristöstä nousevat vaatimukset suhteessa kehitysvammaisen toimintakykyyn asettavat haasteita kehitysvammaisen sosiaalisille taidoille ja –suhteille, mikä vaikuttaa kykyyn toimia sosiaalisten tilanteiden vaatimalla tavalla. Sosiaalinen näkökulma korostaa yhteiskunnassa esiintyvien asenteiden ja esteiden aiheuttavan poikkeavuutta, jonka vuoksi vammaisen henkilö tulee riippuvaiseksi muista ihmisistä, koska yhteiskunta on rakennettu normaaliuden ehdoilla. Kehitysvammaisen subjektiivinen kokemus määrittää hänen suhteensa muihin ihmisiin ja ympäröivään yhteiskuntaan.

3.2 Sosiaaliset suhteet hyvän elämän perustana

Ihmiset tarvitsevat sosiaalisia suhteita ja ystäviä, koska sosiaaliset suhteet edistävät yksilön hyvinvointia, terveyttä, kontrollia sekä voimaa ja vähentävät stressiä. Sosiaalisten suhteiden avulla ihminen voi kasvaa ja muuttua. (Saarinen 2014, 36 Amandon 2011 mukaan.) Sosiaaliset suhteet tarkoittavat sosiaalisen vuorovaikutuksen luonnetta ja siihen liittyviä erilaisia piirteitä. Vuorovaikutuksen muodot ovat vahvasti yhteydessä sosiaalisiin taitoihin, jotka liittyvät sosiaalisten tilanteiden tiedolliseen hallintaan. (Kauppila 2005, 19.)

Ihmisten välinen kanssakäyminen ja yhteydenpito muodostavat suhdeverkostoja. Verkosto voi olla ihmiselle konkreettinen avunantaja tai henkinen tuki ja turva. Sosiaalisella verkostolla tarkoitetaan vuorovaikutuskontakteja perheenjäsenten, sukulaisten ja ystävien kanssa. Joissakin tapauksissa viranomaiset ja muut palveluntarjoajat voivat olla ihmiselle jopa ainoita vuorovaikutuskontakteja. (Malin 2000, 11.)

Laine (2005, 144) tarkentaa ihmisen tarvitsevan läheisen ystävyuden lisäksi hyvien kavereiden muodostamaa sosiaalista verkostoa, jossa hän voi kokea ryhmään kuulumista, hyväksyntää, ymmärtämystä, tehdä sosiaalisia vertailuja, saada virikkeitä ja viettää aikaa.

Haastateltaviemme sosiaalinen verkosto koostui enimmäkseen vanhemmista, sukulaisista ja asumispalveluyksikön ohjaajista. Haastattelujen apuna käytetyn verkostokartan perusteella sosiaalisessa verkostossa oli määrällisesti vähemmän vertaisia. Tästä johtuen haastateltavamme kertoivat asioistaan enimmäkseen vanhemmilleen, sukulaisilleen ja asumisyksikön henkilökunnalle.

...en mä ihan kaikille kerro. No äitille esimerkiks, jos on jotain tärkeitä ja ohjaajille... (H3)

Ne luottoystävät on mun pikkuveljet ja kaikki. Ja sitte on kyllä äiti ja iskä. Neki on kans. Ja mummat ja kaikki sukulaiset. (H4)

Suurimman osan mun miehelle sanon että ja sitten on henkilökuntaa ja niillekin voi sanoa ja vanhemmille. (H7)

Osalla haastateltavistamme oli sosiaalisessa verkostossaan vertaisia, joille he pystyivät kertomaan omista asioistaan. Haastateltavat myös tiedostivat, että kaikille kavereille ei voi kertoa kaikkia asioita.

...mä oon siinä asiassa sellanen aika ranttu, sanotaanko näin. Mä en ihan kaikkia kerro ja mun kaverit on sanonu että sä oot jotenkin sisäänpäin suuntautuva. (H10)

No, joilleki voin ja sit taas toisille en, jotka on niinku sellasii enemmän läheisimpiä ystäviä niille mä voin, mut en mä sit ihan kaikille mun asioista kerro kaikille kavereille ja ystäville. Muutama on semmonen jolle mä aina joskus, jos mieltä painaa. (H11)

...kaks semmosta kaveria joiden kans voi puhua. (H7)

Laadulliset ja määrälliset puutteet sosiaalisissa suhteissa voivat johtaa yksinäisyyden tunteeseen, joka on negatiivinen psyykinen olotila. Yksinäisyys on subjektiivinen kokemus, jolloin ihminen voi tuntea olevansa yksinäinen ollessaan muiden seurassa tai hän voi olla yksin olematta kuitenkaan yksinäinen. Yksinäisyys voi tuntua lamaannuttavalta, koska ei ole ketään, kenen kanssa jakaa asioitaan. Yksinäinen

kokee ulkopuolisuuden, kelpaamattomuuden ja kuulumattomuuden tunnetta. Yksinäisyyden kokemus onkin seuraus, jossa haluttujen ystävyys-suhteiden ja olemassa olevien välillä on ristiriita. (Junttila 2015, 13–14, 18.) Yksinäisyyteen, epäsuosioon ja kaveripiirissä hyväksymättömyyteen vaikuttavat monet asiat. Yksinäisillä esiintyy negatiivista minäkäsitystä, käytöshäiriöitä, oppimisvaikeuksia, sosiaalisten taitojen puutteita ja emotionaalisia ja mielenterveydellisiä ongelmia. (Laine 2005, 161, 167.)

Varsinaisesti emme perehtyneet yksinäisyyteen ja sen kokemiseen tutkimuksesamme, mutta yksinäisyyden kokemukset nousivat esille monen haastateltavan kohdalla. Haastattelujen ja verkostokartan perusteella havaitsimme, että kehitysvammaisilla ystävien määrä on vähäinen.

Joskus vähän tuntuu siltä että ei oikein niinku oo mutta siihen mä oon tottunu että kyllä tää vähäinenkin riittää vaikka ois se kiva että ois niitä kavereita vähän enemmän. (H11)

Ei hirveesti. ...ja naiskaveria enemmän, mieluummin sais ne on kaikki niinku miespuolisia. (H8)

Sanotaanko näin että ystäviä ei oo koskaan liikaa. (H10)

Haluaisin, että olis enemmän ystäviä. (H3)

Jotkut haastateltavista toivat esiin yksinäisyyden ja ystävän kaipuun. He olivat joutuneet sopeutumaan ja hyväksymään sen, ettei heillä ollut ystäviä. Ystävien puuttuminen korvautui muilla sosiaalisilla suhteilla.

Burtinin (1992, 64–65) mukaan yksilön käytössä olevasta suhdeverkostosta rakentuu ihmisen sosiaalinen pääoma, jolla tarkoitetaan suhteita ystäviin, muihin toimijoihin, naapureihin ja yleisempiin kontakteihin. Näiden avulla syntyy mahdollisuus hyödyntää omaa inhimillistä ja taloudellista pääomaa. Pehkonen (2006, 39) toteaa sosiaalisen pääoman lisäävän sekä yhteisön että yksilön hyvinvointia. Luottamuksellinen sosiaalinen tuki ja sosiaaliset verkostot edistävät ihmisten välistä toimintaa. Katz ja Rice (2002, 329) kuvaavat sosiaalisen pääoman olevan positiivinen kehä, jossa yhteisölliset verkostot lisäävät jäsentensä luottamusta, luottamus lisää yhteistyötä ja yhteistyö taas lisää luottamusta.

Sosiaalisten suhteiden tärkeys korostuu myös kehitysvammaisten kohdalla, koska sosiaaliset suhteet tuovat tukea ja hyväksyntää sekä lisäävät hyvinvointia ja terveyttä. Haastateltaviemme sosiaalinen verkosto koostui enimmäkseen vanhemmista, sukulaisista ja asumisyksikön ohjaajista, mutta osalla haastateltavista sosiaaliseen verkostoon kuului myös vertaisia. Vähäiset sosiaaliset suhteet vertaisten kanssa lisäsivät yksinäisyyden kokemusta. Sosiaaliset suhteet muodostavat sosiaalista pääomaa, jolloin luottamus pääsee kasvamaan. Kun sosiaalista pääomaa on vähän, voi syntyä negatiivinen kehä, koska luottamus ja yhteistyö eivät pääse rakentumaan sosiaalisissa verkostoissa. Tästä voi olla seurauksena sosiaalisista suhteista syrjäytyminen, joka voi vaikuttaa syrjäytymiseen myös yhteiskunnasta.

3.3 Sosiaaliset taidot

Kauppila (2005, 125) määrittelee sosiaaliset taidot sosiaalisesti hyväksyttäväksi käyttäytymiseksi, joka luo edellytykset rakentavaan vuorovaikutukseen toisten kanssa. Myös Laine (2005, 115) näkee sosiaalisten taitojen olevan käyttäytymisten muotoja, joita tarvitaan menestymiseen tilanteissa, joissa vaaditaan sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Salmivallin (2005, 181) mukaan sosiaaliset taidot vaikuttavat näkyvästi ihmisen toimintaan ja olotilaan. Sosiaaliset taidot karttuvat arjen vuorovaikutustilanteissa, kotona ja vertaisryhmissä. Hay ym. (2004, 84) tarkentavat sosiaalisten taitojen kehittyvän ja lujittuvan varhaislapsuudessa. Sosiaaliset taidot helpottavat vertaisryhmässä toimimista. Jatkuvasti vertaisryhmässä torjutuksi tullut ihminen pitää helposti itseään sosiaalisesti epäonnistuneena, josta saattaa seurata yksinäisyyden tunnetta ja jopa kiusaamista (Lehtinen 2001, 88).

Kehitysvammaisten aikuisten sosiaalisista taidoista on hyvin vähän saatavilla tutkimuksia. Sosiaalisiksi taidoiksi luetaan tilanteiden selvittämisen kyky, ongelmanratkaisukyky sekä erilaisten vaihtoehtojen löytäminen eettisesti ja moraalisesti hyväksyttävillä tavoilla. Sosiaaliset taidot ovat opittuja ja monet kehitysvammaiset aikuiset tarvitsevatkin niissä melko paljon tukea. Rakentava sosiaalinen käytös edellyttää

tervettä itseluottamusta, tasapainoista tunne-elämää sekä harkinta- ja empatiakykyä. Myös yksilön kyky arvioida ja kontrolloida käytöstään kuuluvat hyviin sosiaaliin taitoihin. (Arki ja palvelut 2014.)

Kehitysvammaisten sosiaaliset taidot karttuvat vertaisryhmissä ja erilaisissa vuoro-vaikutustilanteissa. Sosiaaliset taidot eivät välttämättä pääse karttumaan, koska sosiaaliset suhteet ovat rajoittuneet enimmäkseen vanhempiin, sukulaisiin ja asumisyksikön henkilökuntaan. Myöskään vertaisten asuminen samassa paikassa ei taannut automaattisesti kaveruuden ja ystävyuden syntymistä. Joidenkin kohdalla ilmeni vähäinen kontakti muihin ihmisiin tai ystäviä ei ollut välttämättä ollenkaan omassa asuinympäristössä. Vastauksista kuitenkin ilmeni halu saada ystäviä sekä halu olla ystävien kanssa.

No emmä oikein tiä. Melkein omas huonees mä oon täällä, kasaan tota palapeliä. Haluaisin, että olis enemmän ystäviä. (H3)

No, asuu muualla [ystävät]. Täältä ei oo ku ei ne piittaa jutella mun kans. (H5)

Kavereiden ja ystävien puuttuminen kertoo jo sinänsä heikoista sosiaalisista taidoista. Heikot sosiaaliset taidot ilmenevät myös ongelmatilanteissa, joissa tarvitaan kykyä selviytyä. Havainnointi vahvisti tämän. Useilla havainnoitavilla oli riitatilanteita ystävien kanssa. Heillä ei ollut kykyä ratkaista tilannetta itsenäisesti, vaan he tarvitsivat ohjaajan apua. Tarvittavan tuen jälkeen osa havainnoitavista pystyivät ratkaisemaan tilanteen itse.

Sitte joskus sovitaan ja sitte joskus esimerkiks mulla tuloo ... kans riitoja ja sanaharkkaa, aina me ollaan saatu selevitettyä. (H4)

Kasken ym. (2012, 187) mukaan opettamalla sosiaalisia taitoja kehitysvammaiselle, tuetaan nuorten ja aikuisten itsenäistä selviytymistä myös tavallisen asuinympäristönsä ulkopuolella. Kehitysvammaista nuorta pyritään ohjaamaan realistisen ja mahdollisimman positiivisen minäkuvan luomisessa ja vastuuntunnon kehittymisessä. Opeteltavia asioita ovat myös toverisuhteiden luominen ja hyvien käytöstapojen hallitseminen. Sosiaalinen kanssakäyminen vaatii omien ja toisten tunteiden ja oikeuksien tiedostamista, kommunikaatiotaitoja sekä kykyä hoitaa ihmissuhteita.

Kehitysvammaisten sosiaalista asemaa estävät monet tekijät. Yhteisöjen jäseniltä edellytetään tilannetajua erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa sekä reflektiivistä tilanteiden tarkastelua. Tilannetajuus auttaa sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten tilanteiden hallitsemisessa. Sosiaaliset suhteet ja -tilanteet ovat monimutkaisia prosesseja, joissa yksilöiden odotetaan noudattavan sääntöjä. Kehitysvammaisuus asettaa esteitä sekä älyllisiä haasteita normaalille käytökselle. Kehitysvammaiset rikkovat sääntöjä eri tavoin ja täten uhkaavat yhteisön sosiaalista rakennetta. Normista poikkeava käyttäytyminen lisää syrjäytyneisyyttä. (Saarinen 2012, 98–99.)

Sosiaalista käyttäytymistä ohjaavat sosiaaliset normit, muiden toiminta sekä tilanteiden havaitseminen ja tulkinta. Sosiaaliset taidot ovat opittuja, mutta temperamentilla voi olla vaikutusta niihin. (Laine 2005, 115–116.) Salmivallin (2005, 100, 103.) mukaan sosiaalisesti älykkäällä on valmiuksia tehdä havaintoja ja tulkintoja sosiaalisesta maailmasta sekä käyttää niitä hyväkseen vuorovaikutustilanteissa. Sosiaalista älykkyyttä voi käyttää sekä vihamielisten että toisia vahingoittavien päämäärien ajamiseen että rauhanomaisen ja ystävällismielisen vuorovaikutuksen luomiseen.

Sosiaalisten tilanteiden hallitsemista vaikeuttaa tilannetajuisuuden ja sosiaalisen älykkyyden puute. Haastatteluista kävi ilmi, että kehitysvammaisilla voi olla vaikeuksia asettua toisen ihmisen asemaan. Heillä on vaikeuksia ymmärtää syy- ja seuraussuhteita. He eivät välttämättä näe virhettä itsessään, vaan heidän näkökulmastaan ongelmat ovat lähtöisin toisesta osapuolesta. Tämän vuoksi heillä voi olla ongelmia sosiaalisten tilanteiden ymmärtämisessä ja hallinnassa.

Jotkut muut laitto mulle jotain ongelmia. Ei tunnu mukavalle. Laitettiin semmosia ikäviä viestejä. Noo, en tiä sitte mitä ne meinas, miks ne noin sano. Ei oo oikeutta kiusata. (H1)

Noo, kyllä sinne mahtuu pari huonoakin asiaa. Täältä yksi mun kaveri on yrittänyt saada parhaan mahdollisensa mukaan mun tyttöystävän ja mun kihlauksen niinku poikki... (H2)

Saloviita (1999, 195) jatkaa vammaisuuden tuovan haasteita ystävyysuhteiden luomiselle, mutta mitään sellaista vammaa ei ole olemassa, joka täysin estäisi ystävyden. Ystävyys ei vaadi mitään erityistaitoja tai vammattomuutta, mutta ilman yhdessäoloa se ei pääse myöskään rakentumaan. Gilmore ja Cuskelly (2014, 196)

kuitenkin toteavat, että kehitysvammaisen on vaikeampi solmia mielekkäitä ystävyyssuhteita sosiaalisten taitojen ollessa puutteellisia. Tästä johtuen kehitysvammaisen kokee yksinäisyyttä enemmän kuin valtaväestössä yleensä koetaan.

Sosiaaliset taidot ovat tärkeitä sosiaalisten suhteiden rakentumiselle ja ylläpitämiselle. Vertaissuhteiden puuttuminen tai vähäinen määrä eivät tue sosiaalisten taitojen kasvamista. Tästä johtuen suurimmalla osalla kehitysvammaisista tärkeimmiksi koetut ystävät koostuivat enimmäkseen vanhemmista, sukulaisista ja asumisyksikön ohjaajista. Ystävien puuttuminen voi myös kertoa heikoista sosiaalisista taidoista. Ystävien puuttuessa sosiaaliset taidot eivät pääse kasvamaan, mikä hankaloittaa entisestään ystävien saamista. Vuorovaikutustilanteidenhallinta on yhteydessä sosiaaliin taitoihin, minkä vuoksi sosiaaliset tilanteet voivat olla kehitysvammaisilla ongelmallisia.

3.4 Osallisuus

Osallisuuden käsite tarkoittaa yhteisöön osallistumista ja siinä osallisena olemista. Sosiaalinen osallisuus luo merkityksen elämälle ja tuottaa siten hyvinvointia ja terveyttä. Ihminen on syrjäytynyt, jos hän on yhteisöllisen toiminnan ulkopuolella. Syrjäytymiseen liittyy usein myös sosiaalista, taloudellista ja terveydellistä eriarvoisuutta. Luottamus toisiin ihmisiin antaa toiminnalle merkitystä. (Hyvinvointi- ja terveysterot 2014.) Adamsin (2008, 31) mukaan osallisuus on kontrollia omasta elämästä, aktiivisempaa roolia, valintoja ja vaikuttamista oman elämän kulkuun sekä päätöksiin. Osallisuus näkyy myös yhteiskuntaan integroitumisena tai suppeammin oman yhteisön toimintaan osallistumisena.

Kivistö (2014, 81) käyttää inklusiota osallisuuden määritelmänä. Hän perustelee sitä sillä, että inklusion keskeinen ajatus on, että marginaalissa ja syrjässä olevilla ihmisillä tulisi olla mahdollisuus osallistua. Kehitysvammaisten tulisi voida osallistua samalla tavalla kaikille yhteiskunnan alueille samoin kuin valtaväestöönkin kuuluvat ihmiset osallistuvat.

Lampinen (2007, 194) korostaa osallisuudessa olevan tärkeää päästä aktiivisesti mukaan yhteiskunnan toimintaan juuri sellaisena kuin on. Vaikka ihminen tarvitsi

vammansa vuoksi jatkuvaa apua, ihmisen omalle aktiivisuudelle ja tarpeille pitää löytyä tilaa. Lampisen (mts. 216) mukaan tavoitteena on luoda sellaiset edellytykset, että vammaisen voisi olla osallisena kaikessa lähiyhteisönsä toiminnassa. Osallisuus tuo subjektiivisen kokemuksen omien asioiden hallinnasta. Eriksson (2008, 176) näkee kehitysvammaisen arjen osallisuuden näkyvän siinä, kuinka paljon kehitysvammaisen voi itse vaikuttaa päivänsä kulkuun. Saadessaan vaikuttaa omaan arkeensa kehitysvammaisen voi kokea elävänsä mielekästä elämää. Sosiaalinen kompetenssi syntyy onnistumisen tunteesta, esimerkiksi vapaa-ajalla tai työssä. Sosiaalinen kompetenssi tarkoittaa oman päämäärän tai tavoitteen saavuttamista siten, että myönteiset vuorovaikutussuhteet muihin säilyvät (Salmivalli 2005, 71).

Hammel ym. (2008, 1450–1453) kirjoittivat vammaisten itse käsitteellistävän osallisuuttaan eri arvoulottuvuuksien läpi, joita ovat:

- aktiivinen ja merkityksellinen kuuluminen johonkin
- valinnan ja kontrollin mahdollisuus
- saavutettavuus ja esteettömyys
- osallistumismahdollisuudet
- yksilölliset ja yhteisölliset vastuut
- omat vaikutusmahdollisuudet
- muiden tukeminen ja sosiaalinen yhteisöllisyys
- inklusio ja yhteisön jäsenyys

Kivistön (2014, 132) mukaan sekä vammaisilla että vammattomilla osallisuuden ulottuvuudet ovat samanlaisia lukuun ottamatta esteellisyyttä. Tämä antaa kuvan vammaisten samanlaisista haaveista ja toiveista kuin valtaväestöllä.

Kaikki haastateltavamme osasivat kertoa, miten viettävät aikaa ystävien kanssa. Tämä kertoo siitä, että jokainen haastateltavistamme on saanut kokea osallisuutta ainakin jollakin tasolla ja jossain määrin. Yhdessä tekemisen ja yhdessä olemisen tärkeys kävi ilmi heidän vastauksistaan. Tärkeäksi koettiin ystävien kanssa oleminen, keskustelu, kokemusten jakaminen ja yhteinen ajanvietto.

No, ollaan vaan ja jotain puhutaan mitä tulee sitten mieleen. (H7)

Oleskelen ja puhutaan jotakin ihmeellisiä päivän menoja ja kaikkee urheilusta ja jotaki tällaista. (H4)

No me pääasias ollahan joko mun työnä... ..ollaan vaan ja jutellaan. ...välillä käydään kahvilla ja tällä lailla. Riippuu vähän toisenkin mielialasta sitten... (H10)

No, no, mitä nyt ystävän kanssa vois tehdä, höpistä ja jutella mukavia, vaihdella kuulumisia. (H2)

Yhdessä olemisen lisäksi osa haastateltavista toi esiin asioita, joita he tekevät ystävän kanssa yhdessä. Tärkeäksi koettiin yhdessä tekeminen ja toimiminen sekä yhteiset harrastukset. Lähes jokainen piti tärkeänä juttelemista ja kuulumisten vaihtoa ystävän kanssa. Vuorovaikutus toisten kanssa oli tärkeää osallisuuden kokemuksen syntymiselle.

Me joko jutellaan ja sit joskus ollaan käyty kaupungilla ja kellä on ajokortti niin ollaan käyty ajelemassa ja kaikkee sitte tällasta pientä kivaa, kuunneltu musiikkia ja keskusteltu kaikkea mukavaa. (H11)

Puhutaan kaikkea ja sitten käydään lenkillä ja kaikkee tällasta. (H1)

...me pyöräillään töistä ja töistä pois ja yhtämatkaa tai välillä se lähtee ennen mua, mutta pyritään siihen, että kuljetaan yhdessä töistä pois. (H3)

Käydään kyläilemässä, sitten nähdään ja tulee käymään. (H8)

Harrastetaan lenkkeilyä ja jalkapalloa. (H5)

Kehitysvammaisen osallisuuden kokemus voi mahdollistua muidenkin sosiaalisten suhteiden kautta. Avustajan merkitys korostui muutaman haastateltavan kohdalla, kun puhuttiin ajanvietosta ystävän kanssa. Avustaja mahdollisti yhteisen tekemisen ja haastateltava koki yhteisen tekemisen ystävytenä.

On mulla avustajakin ja sen kanssa käyn kaupungilla ja käydään karaokeissa tuolla baarissa. (H6)

Mulla on ystäväkorttitoiminnan kautta tullu tämmönen ystävä. Me pyritään kerran viikos. Viimeks oltiin sen kans tuolla ... uimassa. (H7)

Osallisuuden käsitettä määriteltäessä on avattava myös sosiaalisen ulossulkemisen merkitystä kehitysvammaisen osallisuuteen. Sosiaalinen ulossulkeminen on yleistä vammaisten ihmisten kertoessa elämästään. Kielteiset asenteet, syrjintä ja kaltoin-kohtelu vaikuttavat vammaisten ihmisten koko elämään ja heijastuvat sosiaalisiin suhteisiin. (Erikssonin 2008, 175–176.)

Osallisena oleminen luo merkityksen elämälle ja on hyvinvoinnin edellytys. Omaan arkeen vaikuttaminen ja omista asioista päättäminen tuo osallisuuden kokemuksen. Kehitysvammaisen kohdalla tavoitteena on luoda sellaiset edellytykset, että he voivat olla osallisena yhteiskunnassa. Osallisuuden kokemus on tärkeä vammasta huolimatta, koska kehitysvammaisilla on samanlaiset toiveet kuin valtaväestöön kuuluvilla. Osallisuus vertaisten kanssa näkyi yhdessä tekemisenä ja olemisena sekä yhteisinä harrastuksina. Osallisuuden kokemuksia koettiin myös muiden kuin vertaissuhteiden kautta.

4 VERTAIS- JA YSTÄVYYSSUHTEIDEN MERKITYS SOSIAALISISSA VERKOSTOISSA

4.1 Vertaissuhteet

Salmivalli (2005, 15, 17) määrittää vertaiset samalla tasolla emotionaalisessa, sosiaalisessa ja kognitiivisessa kehityksessä oleviksi. Vertaiset ovat usein ikätovereita, mutta heidän ei tarvitse olla välttämättä juuri saman ikäisiä. Vertaissuhteiden merkitys kehitykseen korostuu konfliktitilanteissa. Vertaiset ovat merkittäviä kognitiivisen kehityksen edistäjiä. Korkiamäki (2013, 48) määrittää vertaisten käsitteen laajemmin. Hän viittaa vertaisuudella elämäntilanne- ja ikäperustaiseen samankaltaisuuteen. Vertaiset elävät samankaltaisessa kulttuurisessa ympäristössä. Hänen mukaansa vertaisryhmään kohdistuu erilaisia oletuksia ja odotuksia. Almgvist (2010, 81) korostaa vertaisten merkityksen olevan ensiarvoisen tärkeää psyykkiselle kehitykselle. Sosiaaliset taidot kehittyvät ryhmäkokemuksista saman ikäisten toverien seurassa. Vertaisryhmässä käsitys omasta itsestä kehittyy ja identiteetti selkiintyy. Käyttäytyminen muokkautuu ryhmässä opituista asioista, omaksutuista asenteista ja säännöistä.

Vertaisryhmän nivoo yhteen esimerkiksi harrastus, ikä, sukupuoli tai vamma. Vertaisryhmässä oleminen on elinvoimaa lisäävää ja identiteettiä vahvistavaa. Kokeusten vaihto voimaannuttaa ja antaa uusia välineitä ongelmien ratkaisuihin. Vertaisryhmän tuki on vastavuoroista ja perustuu henkilökohtaisiin kokemuksiin. Vertaisryhmän jäsenet kokevat saavansa toisiltaan jotain sellaista, mitä muualta ei voi saada. Vertainen tietää, mitä on elää esimerkiksi vammaisena ja kokea vamman aiheuttamat kielteiset asiat. (Malin 2000, 17–18.)

Haastattelujen ja verkostokartan avulla havaitsimme vertaisia olevan suhteessa vähemmän ystävinä kuin vanhempia, sukulaisia tai ohjaajia. Kaksi haastateltaviamme mainitsi heillä olevan myös muutama vammauton ystävä vanhempien, sukulaisten ja ohjaajien lisäksi. Havaitsimme, että osa ei tunnistanut kehitysvammaisuuttaan itsessään eikä ystäväissään tai asia ei ollut heille merkityksellinen. Joillekin kehitysvammaisuudesta puhuminen hätkähdytti, ärsytti tai oli arkaluontoinen asia.

...niistä ei huomaa päällepäin. Niillä on se diagnoosi mutta niinku esimerkiksi meikäläinenkään musta ei huomaa. Mä oon niinku yks heistä että ei huomaa jos diagnoosia ei tiedä. (H10)

...mulla vielä lievä ja näilläkin suurinpiirtein ehkä lievää. Tää ... on sitten mun kans täs samas, sillä on sama sairaus ku mullakin... (H7)

Jotkut on kyllä joo. Mullahan on tuo ... syndrooma ja sekin, ku mä oon sen verta sosiaalinen. ..en tiedä sitten. (H2)

En tiedä onko se [*kehitysvammainen*]. (H1)

..mä en pidä itteäni kehitysvammaisena. Mä niinku sivuutan sen jutun. (H10)

Mä kerron ihan todellisuuksia niinku kehitysvammaisuudesta ja tällaisista. Se on kova paikka mulle ollu. Mä oon ollu lapsesta asti kehitysvammanen. (H8)

Huomionarvoista on erään kehitysvammaisen esiin tuoma asia, jolla hän perustelee ystävien koostumista vertaisistaan. Hän koki tärkeäksi sen, että ystävän kanssa voi kokea olevansa samalla viivalla.

...jotenkin samanarvosia ollaan... (H8)

Rasku-Puttonen (2006, 123) näkee vertaissuhteissa opittavan erilaisia toimintamalleja, jotka kehittyvät erilaisissa vuorovaikutussuhteissa. Tätä kautta rakentuu sosiaalisissa suhteissa ja yhteisöllisessä oppimisessa tarvittava osaaminen. Salmivallin (2005, 32–33) mukaan vertaisryhmässä on tärkeä kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta. Vertaisryhmä on myös läheisyyden tarpeen tyydyttäjä. Ryhmässä opetellaan kompromissien tekemistä, yhdessä toimimista, oman paikan ottamista, jämäkkyyttä ja johtajuutta. Sosiaalisen vertailun kautta opitaan itsestä ja sen avulla minäkuva rakentuu. Vertaisryhmässä torjuttu rakentaa minäkuvaansa siten, että hän alkaa itsekin pitää itseään sosiaalisesti epäonnistuneena.

Hayn ym. (2004, 87) mielestä harmonisen vuorovaikutuksen rakentaminen vertaisten kanssa vaatii jaetun ymmärtämisen luomista. Tähän sisältyy myös kausaalista ymmärtämistä, omien tunteiden ja impulssien säätelyä, imitointia, sekä kielitaitoa. Edellä mainittujen asioiden puuttuminen tai hallitsemattomuus vaikeuttaa sosiaalisen osallisuuden toteutumista.

Vertaissuhteet ovat merkittävässä asemassa sosiaalisten taitojen kehityksessä. Sosiaaliset taidot kehittyvät ryhmässä, jossa opitaan asioita ja omaksutaan erilaisia toimintamalleja. Vertaisryhmää voi yhdistää monenlaiset eri asiat, esimerkiksi vammaisuus. Vertaisryhmästä saadaan sellaista tukea ja ymmärrystä, mitä ei muualta saada. Havaitsimme vertaissuhteita olevan vähemmän kuin muita sosiaalisia suhteita. Kehitysvammaiset pitivät vammaansa joko merkityksettömänä tai arkaluontoisena asiana. Toisaalta vamma antoi tunteen samanarvoisuudesta.

4.2 Ystävyysuhteet

Saarinen (2003, 261) määrittelee ystävyuden olevan kohtaamista kahden ihmisen välillä. Ystävyys on molemminpuolista jakamista, saamista ja tuen antamista. Salmivalli (2005, 35–36) näkee ystävyysuhteisiin liittyvän molemmin puoliset myönteiset tunteet. Myös Laine (2005, 144) luonnehtii ystävyyttä vastavuoroiseksi ja läheiseksi sekä emotionaalisesti lämpimäksi, mutta hän lisää ystävyysuhteen koostuvan perheen ulkopuolisista jäsenistä. Dunn (2004, 64–66) korostaa ystävyysuhteiden auttavan sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa sekä kyvyssä ymmärtää muita ihmisiä. Hänen mukaansa ystävyysuhteet vaikuttavat myös emotionaaliseen hyvinvointiin ja itsearvostukseen.

Erilaiset arvot, taidot ja asenteet välittyvät ystävien kautta. Ystävyysuhteet tarjoavat yhteenkuuluvuuden, hyväksytyksi tulemisen ja varmuuden tunteen. (Amado 1993, 290 Saarisen 2003, 263 mukaan.) Ystävydessä korostuu molemminpuolinen luottamus sekä molempien halu olla toistensa kanssa. Ystävän kanssa voi olla oma itsensä. (Ystävän ominaisuudet 2015.) Salmivalli (2005, 36) tuo esille, että ystävyuden kautta opetellaan läheisyyttä ja luottamusta sekä asioita, mitä saatetaan tarvita myöhemmässä elämänvaiheessa solmiessa läheisiä ihmissuhteita. Ystävyysuhteissa korostuu hauskanpito, kumppanuus, erilaisten virikkeiden saaminen, läheisyyden kokeminen, emotionaalisen tuen sekä neuvojen ja avun saaminen sekä tunne, että voi luottaa toiseen ihmiseen.

Haastateltavamme kertoivat, miten he olivat kokeneet ystävyuden, mitä ystävyys heille merkitsi ja millaisia asioita he arvostivat ystäväissään. Luottamus nousi tärkeimmäksi asiaksi, jota he arvostivat ystävyysuhteissaan. He korostivat ystävän

olevan sellainen, joka osaa pitää asiat omana tietonaan. He ymmärsivät, että ilman luottamusta ei ole ystävyyttä. He odottivat ystävänsä olevan luottamuksen arvoinen.

Ystävä pitäis periaatteessa olla sellanen johon pystyy luottamaan, vähä niinku kiveen ja kantoon ja kivet ja kannot ei hiisku asioita kellekkään toiselle... (H2)

Luotettava ja rehellinen (H8)

No tuota jos oikeen konkreettisesti aatellahan, niin se on molemmin puoleinen luotto kumminkin, jos sanoo jollekin jotakin, niin ei halua että se menöö eteenpäin ja sehän paisuu vaan isommaks ja se saattaa muuttua se tarinakin matkan varrella sitten. ...se kommunikaatio tuloo siinä että se pitää olla mukana jollakin lailla että. (H10)

Haastateltavillemme oli tärkeää, että he pystyivät jakamaan ystäviensä kanssa henkilökohtaisia asioitaan. Luottamuksen tärkeydestä kertoo se, että heidän mielestään hyvä ystävä ei kerro heidän asioitaan eteenpäin.

...ne ei paljasta kaikkia yksityisjuttuja. (H7)

...et mitä kertoo, niin pitää ystävä niinku sisällänsä eikä mee muille. (H8)

...jotkut on sellasia että ne vie eteenpäin sen sitten. Ei sitten oo luotettava. (H5)

Yli puolet haastateltavista koki, että voivat kertoa asioistaan luottamuksellisesti hyvälle ystävälle. Jotkut kuitenkin mainitsivat luottamuspulan ystäviään kohtaan. Luotettavuuden lisäksi haastateltavat arvostivat ystäväissään myös muita ominaisuuksia. Mukavuus ja rehellisyys tulivat esille useimmissa vastauksissa. Lisäksi arvostettiin samanhenkisyyttä ja huumorintajuutta.

Pitää tulla toimeen ja samanhenkinen (H6)

Ystävä on luotettava ja sitten tuota... Sellanen mukava. (H5)

Rehellinen, luotettava ja semmonen ja niinku ei valehtele, semmonen rauhallinen, huumorintajuinen. (H11)

Matheson ym. (2007, 319) kertovat, että useimmat kehitysvammaiset nuoret pitivät tärkeinä ystävyssuhteissaan läheisyyttä, yhdessä tekemistä ja samanlaisia kiinnostuksen kohteita. He kokivat tärkeäksi myös sen, että ystävä on persoonaltaan samankaltainen. Havaitimme, etteivät kaikki haastateltavamme osanneet määrittellä hyvän ystävän ominaisuuksia. Mietimme, johtuiko hyvän ystävän ominaisuuksien määrittelyn vaikeus siitä, että ei ollut kokemuksia omasta ystävästä ja ystäväenä olemisesta. Ystävydestä ja hyvästä ystävästä puhuttaessa heidän puheissaan korostui yhdessä tekeminen ja yhdessä oleminen.

...niitten kans voi tehdä mitä vaan, vaikka jutella ja käydä jossain.
 ...käyvvään niinku kirpputoreilla ja jutellaan ja katotaan elokuvia tai jotain tällasta. (H3)

...saa kavereitten kans olla ja seurustella... (H7)

...saa keskustella toisen kanssa, näkee toisia ihmisiä. (H11)

Saarisen (2003, 266) mukaan ystävyys kehittyy hiljalleen ja rakentuu usein samankaltaisten ihmisten kesken jonkin yhteisen asian ja tekemisen ympärille. Sen rakentumiseen tarvitaan ennakkoluulotonta suhtautumista ja toisen ihmisen hyväksyntää. Havaitimme, että vain puolet haastateltavistamme olivat tekemisissä kasvokkain vertaistensa kanssa vapaa-ajallaan. Huomionarvoista oli kuitenkin se, että verkostokartan mukaan, he eivät pitäneet vertaisiaan luotettuina ystävinään. Läheisimmiksi ja tärkeimmiksi ystäviksi, joihin luotettiin, olivat lähinnä vanhemmat, sukulaiset ja asumisyksikön ohjaajat. Päättelimme tästä, että vertaisia ei aina koetakaan ystäviksi vaan heitä pidetään kavereina. Muut sosiaaliset suhteet ovat tärkeämpiä kuin ystävyssuhteet, koska kehitysvammaiset kokevat, että vanhemmat, sukulaiset ja asumisyksikön ohjaajat ovat luotettavampia kuin vertaiset. Mietimme, kokevatko kehitysvammaiset tulevansa paremmin ymmärretyiksi muiden sosiaalisten suhteiden kautta. Näissä suhteissa vastavuoroisuus voi kuitenkin jäädä vaillinaiseksi, jolloin yksinäisyyden kokemus voi vahvistua. Heikot sosiaaliset taidot, väärinymmärrykset sekä vaikeudet ymmärtää syy- ja seuraussuhteita hankaloittavat vuorovaikutussuhteita vertaisten kanssa.

Lapsuudessa ja nuoruudessa solmitut ihmissuhteet luovat perustan tulevaisuuden sosiaalisille suhteille. Ystäviltä saatu palaute muokkaa lapsen käsitystä itsestään.

Lapsuudessaan huonoja ihmissuhteita ja muita epäsuotuisia asioita elämässään kokeneella on heikompi mahdollisuus solmia tyydyttäviä ihmissuhteita aikuisena. Ystävien merkitys on tärkeä, kun lapsi alkaa ottaa etäisyyttä perheeseensä. Ystäviä ja vanhempia pidetään samalla tasolla lapsuudessa, mutta nuoruudessa ystävät koetaan vanhempia tärkeämmiksi. (Laine 2002, 177–178.) Tutkimustuloksemme oli erilainen, koska kehitysvammaiset kokivat läheisimmiksi ja tärkeimmiksi ystäviksi perheenjäsenensä. Side heihin oli nuoruudessa edelleen hyvin vahva.

Eriksson (2008, 156–157) toteaa vanhempien kehitysvammaisten kohdalla sosiaalisten kontaktien ja ystävien muodostuvan asumispalvelun henkilökunnasta ja yksikön muista asukkaista. Heillä ei välttämättä ole yhtään henkilökohtaista omaa ystävää, vaan he pitävät tärkeänä asumispalveluiden muodostamaa yhteisöä. Kehitysvammaiset kokevat hyvän ystävän olevan henkisesti tärkeä tuki ja keskustelukumppani. Nuorempien kehitysvammaisten elämässä kaverit ja ystäväpiiri korostuvat hauskuuden tuojana. Saloviita (1999, 194) toteaa läheisten ystävien olevan tärkeitä jokaiselle ihmiselle. Ne ovat elämänlaadun ja hyvinvoinnin perustekijöitä. Myllyniemi (2007, 96–99) kuvaa ystäväverkostojen sekä sosiaalisten kontaktien korostavan hyvinvoinnin tukipilareita. Aktiivisella osallistumisella yhteisölliseen elämään ja kontaktiverkostojen ylläpitämisellä on suuri merkitys yleiseen hyvinvointiin ja tyytyväisyyteen.

Haastateltavat kokivat tärkeäksi sekä ystävien läheisyyden että ystävien välille syntyvän yhteyden. Ystäviltään he kokivat saavansa läheisyyttä ja välittämistä. Haastatteluissa tulikin esiin ystävyysuhteiden pysyvyyden ja jatkuvuuden tärkeys.

Läheinen ystävä on kaikista läheinen. Ja semmonen joka välittää ja ei halua menettää sitä ystävää. (H1)

... joihinkin ystäviin tulee se side... ...täytynee myöntää, että ilman ystäviä ja kavereita meikäläinen olisi pahassa pulassa monessaki paikassa. (H2)

...sitten justiin ettei kumminkaan ole siinä kohtaa ystävä ja sitten taas jossakin kohtaa ei oookkaan. (H10)

Ystävyysuhteiden pysyvyys ja jatkuvuus korostuu myös Matheson ym. (2007, 326) tutkimuksessa, jonka mukaan vajaa puolet kehitysvammaisista kertoi ystävien löytyneen eri elämän vaiheissa, kuten päiväkodista tai koulusta. Reilusti yli puolet koki, että heillä on paljon hyviä ystäviä. Neljäsosa totesi haluavansa enemmän ystäviä. Vain yksi koki, ettei hänellä ole ystäviä ollenkaan. Haastattelemamme kehitysvammaiset kertoivat saaneensa ystäviä eri elämänvaiheissa. Useat mainitsivat saaneensa ystäviä lapsuudesta, esimerkiksi kouluajoilta. He kertoivat saaneensa ystäviä myös ammattikoulusta, asumispalveluyksiköstä ja toimintakeskuksesta. Muutamat mainitsivat lisäksi asuinympäristön ja sosiaalisen median olevan paikkoja, josta saivat ystäviä.

...erityisammattikoulussa oon ollu sen 4 vuotta ja sieltä on tullu paljolti ystäviä... (H2)

...netin kautta tutustunu, ottanu sen yhteystiedot ja tutustunu. On yks sellanen, me pyöräillään töistä ja töistä pois ja yhtämatkaa... (H3)

Ala-asteelta ja ammattikoulusta... (H11)

No on täältäkin ystäviä pari kappaletta... [asumisyksikkö] (H2)

Vastauksista käy selkeästi ilmi, että kehitysvammaisten ystävyysuhteet rakentuvat heidän elinympäristöissään olevista sosiaalisista kontakteista. Sosiaaliset suhteet rakentuivat lapsuudessa ja kouluajana. Ystävyysuhteet syntyvät myös asumis- ja työympäristöissä.

Ystävyysuhteet ovat merkittäviä jokaisen ihmisen elämässä. Ystävyydessä korostuu vastavuoroisuus ja se on molemminpuolista. Haastateltavat nostivat tärkeimmäksi asiaksi ystävyysuhteissaan luottamuksen merkityksen. Merkittävää oli se, että he eivät kokeneet läheisimmiksi ja luotetuimmiksi ystävikseen vertaisiaan, joiden kanssa he viettivät vapaa-aikaansa, vaan vanhemmat, sukulaiset ja asumisyksikön ohjaajat nousivat tärkeimmälle sijalle. Suhteet vertaisten kanssa eivät siten olleet yhtä vahvoja kuin ystävyysuhteet yleensä ovat, vaan jäivät melko pinnallisiksi. Huomattavaa oli myös se, että puolella haastateltavistamme ei ollut vertaisia, joiden kanssa viettää vapaa-aikaa. Nämä asiat kertovat kehitysvammaisuuden tuovan haasteita ystävyysuhteiden luomiselle ja ylläpitämiselle. Tulimme siihen tulok-

seen, että osa haastateltavista määritteli ystävyuden yhdessä tekemisen ja olemisen kautta, koska heillä oli vähän kokemusta ystävyydestä. Ystävyyssuhteet, jotka syntyivät elämän eri vaiheissa, olivat pysyviä ja jatkuvia.

5 SOSIAALINEN MEDIA SOSIAALISTEN SUHTEIDEN MAHDOLLISTAJANA

Sosiaalisella medialla tarkoitetaan kaikkia nettipalveluita, joihin liittyy jotain sosiaalisiksi miellettyä, verkossa jaettuja sisältöjä sekä kommenttipalstoja. Ennen kaikkea sosiaalisessa mediassa on kyse ihmisistä, koska se mahdollistaa sosiaalisen verkostoitumisen. Sosiaalinen verkosto rakentuu esimerkiksi Facebookin kaverisuhteista, Twitterin seuraajista ja Linkedlin kontakteista. Sosiaalisen median vaikutus on ollut suuri ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja vastannut ihmisten syvempään sosiaalisuuden tarpeeseen ja siten sen suosio on kasvanut. (Pönkä 2014, 11.) Kohvakka (2013) perustelee sosiaalisen median kasvua Suomessa tehokkaan markkinoinnin lisäksi sillä, että se sopii suomalaiseen sosiaalisuuteen erityisen hyvin.

Luostarinen (2010, 42, 303) toteaa sosiaalisen median käsitteen olleen Suomessa vielä vuonna 2006 suhteellisen tuntematon. Facebookin myötä sosiaaliset verkostot yleistyivät ja keskustelut sekä tutkimus lisääntyi. Sosiaalinen media mahdollisti toisiin ihmisiin tutustumisen ja sen käyttö kasvoi kouluissa, työpaikoilla ja kodeissa. Sosiaalinen media vaikutti myös globaalisen sosiaalisuuden ja kulttuurisen ilmiön syntymiseen.

Suomisen (2013, 13–17) mukaan sosiaalisen median käsite kuvastaa netin käyttäjän roolin muuttumista aiempaa aktiivisempaan suuntaan. Yksinkertaistettuna sosiaalinen media on sosiaalista, vaikka se nähdäänkin näennäisenä tai erilaisena verrattuna kasvokkain tapahtuvaan viestintään. Sosiaalisesta mediasta on tullut myös yleiskäsite, jolla viitataan lähes mihin tahansa verkkopalveluun, jossa käyttäjät jakavat sisältöjä tai kommunikoivat ja viestivät keskenään. Seppänen ja Väliaverron (2012, 21) määrittelee viestinnän kahden tai useamman ihmisen väliseksi sanomien vaihdoksi. Viestien avulla jaetaan ja tehdään yhteistä todellisuutta. Viestinnän tuloksena, sanomia jakamalla ja vaihtamalla, syntyy yhteisöllisyyttä.

5.1 Sosiaalinen media osallisuuden tuojana

Sosiaalinen media korostaa yhteistoiminnallisuutta, jakamista ja osallisuutta (Kupiainen & Sintonen 2009, 21). Myös Mäkinen (2009, 90) kertoo vuorovaikutuksen lisäävän yhteenkuuluvuuden tunnetta ja osallisuutta muiden kanssa. Weissenfelt ja Huovinen (2013) sekä Noppari ja Uusitalo (2011, 159) toteavat, että sosiaalisen median palveluja käytetään kanssakäymiseen ennestään tuttujen ihmisten kanssa. Totesimme saman omassa tutkimuksessamme, haastattelemamme kehitysvammaiset ottavat ystävikseen Facebookissa enimmäkseen ennestään tuntemiaan ihmisiä.

No, ei nyt ihan uusia oo saanu, että kaikki on suurin piirtein niitä, jotka on samoja vanhoja kavereita... ..meikäläinen on sen verta tarkka, että meikäläinen ei valitse ihan mitä sattuu. Meikäläinen valitsee vaan ne jotka mä tunnen ja sillä lailla. (H2)

Lapsuuden ystäviä, rippikouluajoilta ja Toimintakeskuksesta. (H5)

Mulla on niinku lähinnä semmosia ihmisiä Facebookissa, jotka mä oon itte nähny tai tunnen, että mä en ota ketään tuntemattomia kavereiks. (H11)

Monet haastateltavat olivat tietoisia, ettei Facebookissa kannata ottaa kavereikseen tuntemattomia. Haastattelussa tulikin ilmi, että kehitysvammaisia oli ohjeistettu Facebookin käytössä.

Enkä mä niinku vieraita, kun on sanottu vieraita, et ei tunne, eikä ottaa kavereiksikaan sellaisia. (H6)

Ainoastaan kaksi haastateltavistamme mainitsi ottavansa kavereikseen myös tuntemattomia, kuitenkin tiedostaen, ettei se välttämättä ole järkevää.

...mä oon vaan laittanu summissa kaveripyynnön, mikä ei oo fiksu. (H3)

...mä otan yleensä sellasiakin jota mä en tunne. (H8)

Havaitsimme, että kehitysvammaisilla, jotka ottivat tuntemattomia kavereikseen Facebookissa, oli verkostokartan mukaan vähän ystäviä. Lisäksi heidän sosiaalinen verkostonsa koostui enimmäkseen vanhemmista, sukulaisista ja ohjaajista. Halu ottaa tuntemattomia kavereiksi saattoi johtua yksinäisyyden kokemuksesta ja halusta saada lisää ystäviä.

Joensuun (2011, 15) mukaan ihmisen kasvu tapahtuu suhteessa yhteisöihin, jotka ympäröivät ihmistä. Verkossa olevat yhteisöt toimivat yhtä merkityksellisinä kuin mitkä tahansa muutkin yhteisöt, eikä se ole erillään muusta maailmasta. Internet voidaan nähdä sosiaalisena jatkumona, jossa käyttäjät elävät. Verkossa tapahtuu elämään liittyviä merkityksellisiä tapahtumia. Esimerkiksi siellä ystäväystytään, seurustellaan ja kasvetaan kohti aikuisuutta. Havainnoimme haastattelemiemme kehitysvammaisten Facebook-profiileja verkostoitumisen näkökulmasta. Heistä kuusi oli verkostoitunut toistensa kanssa asuinpaikastariippumatta. Facebook mahdollisti kehitysvammaisten verkostoitumisen ja sen avulla he pystyivät saamaan vertaistukea ja pitämään yhteyttä toisiinsa. Havaitsimme kuitenkin, että verkostokartan lähimpiin ja tärkeimpiin ystäviin eivät välttämättä kuuluneet ne Facebook-kaverit, joiden kanssa he olivat verkostoituneet.

Sosiaalinen media määrittelee nykyään täysivaltaisen kansalaisuuden toteutumista. Internet on luonut mahdollisuuden maailmankansalaisuuteen uudella tavalla, koska internetin välityksellä viestit yhdistävät ihmisiä silmänräpäyksessä ympäri maailman. Sosiaalisen median kansalaisuuden toteutuminen mahdollistuu tietokoneen välityksellä, jossa on internet-yhteys. Kehitysvammaisten asumispalveluissa ongelma nousee yhteistiloissa olevien tietokoneiden rajallinen käyttömahdollisuus. Internetiä ei ole aina mahdollista käyttää kuin lyhyitä aikoja kerrallaan. (Hakala 2014, 126.) Suurimmalla osalla haastateltavistamme oli hyvät mahdollisuudet käyttää internetiä. Kaikki osasivat käyttää Facebookia itsenäisesti, tosin profiilin luomiseen jotkut olivat tarvinneet apua. Facebookin käyttäjinä haastattelemamme kehitysvammaiset olivat olleet muutamia vuosia. Kehitysvammaiset käyttävät sosiaalista mediaa samaan tarkoitukseen kuin kaikki muutkin ihmiset.

Kaveripiiri on Kehitysvammaliiton ylläpitämä kehitysvammaisille tarkoitettu sivusto. Se on suunniteltu lähinnä puhe- ja kehitysvammaisille nuorille ja aikuisille. Kaveripiirissä voi tutustua uusiin ihmisiin pyytämällä heitä kaveriksi. Sinne voi lisätä kuvia

ja tehdä omia tilapäiviyksiä ja keskustella pikaviesteillä kavereiden kanssa. Palvelu tarjoaa mahdollisuuden viestien ja tilapäivitysten kuuntelemiseen ja kirjoittamiseen kuvien avulla. (Sillanpää & Ohtonen 2011.) Osa haastateltavistamme koki, että Kaveripiiri-sivusto ei ole heitä varten.

Mä oon kokenu että se ei oo niinku mun paikkani ku ne on suurin osa niistä niinku kehitysvammaisia, niin mä en pidä itseäni kehitysvammaisena. mä niinku sivuutan sen jutun. (H10)

Haastattelemistamme kehitysvammaisista vain kolme sanoi olevansa kirjautuneena Kaveripiirissä, mutta kukaan heistä ei käyttänyt sitä aktiivisesti. Kaveripiiriin kirjautuneilla oli verkostokartan mukaan vähemmän ystäviä verrattuna muihin haastateltaviimme. HavaitSIMME myös, että heidän Facebook-kavereiden määrä oli huomattavasti pienempi suhteessa muihin haastateltaviimme. Kukaan heistä ei myöskään ollut verkostoitunut keskenään eikä muiden haastateltavien kanssa Facebookissa. Tämä kertoo mielestämme siitä, että heillä on ystävän tarve ja he yrittävät luoda ystävyysuhteita sosiaalisen median kautta.

Hakala (2014, 126–127) sanoo nuorten kehitysvammaisten osaavan käyttää hyvin internetiä. Sen kautta he keskustelevat, solmivat uusia ihmissuhteita sekä etsivät tietoa. Kuitenkin sosiaalisen median käyttö tuo haasteita kehitysvammaisille, koska netin kautta voi solmia myös ongelmallisia ihmissuhteita. Kehitysvammaisia ei välttämättä osata ohjata netin käytössä, minkä vuoksi heille saatetaan asettaa netin käytön rajoituksia ja kieltoja. Haastateltavillamme kehitysvammaisilla ei ollut rajoituksia internetin käytössä, mutta sen käyttöä saattoi rajoittaa laitteiden puute, saldon menettämisen pelko tai huono internetyhteys. Tämä voi vaikeuttaa sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä. Puolella haastateltavistamme oli huonoja kokemuksia Facebookista. Huonot kokemukset liittyivät ihmissuhdeongelmiin, kiusaamisiin ja väärinymmärryksiin. Sosiaalisten taitojen puute näkyi myös Facebook käyttäytymisessä.

Jotkut muut laitto mulle jotain ongelmia. Ei tunnu mukavalle. Laitettiin semmosia ikäviä viestejä. Noo, en tiiä sitte mitä ne meinas, miks ne noin sano. Ei oo oikeutta kiusata. (H1)

...siellä haukutaan kehitysvammaseksi... ... ekkö osaa kävellä ja täl-lastä. (H8)

Nooo, kyllä sinne mahtuu pari huonoakin asiaa. Täältä yksi mun kaveri on yrittänyt saada parhaan mahdollisensa mukaan mun tyttöystävän ja mun kihlauksen niinku poikki ja sen takia on vähä on välillä ollu sellasia, ettei oo välillä pystyny olemaan Facebookissa. Mutta sitte taas, ku on saatu senki kans asiat sovittua, sitte on taas pystyny olemaan. (H2)

Kerran yks kaveri otti kaveriks, ku ei tuntenu ja sitte hylkäski ja peruutti kaveripyynnön ja siitä on aikaa. Ei halunnukkaa olla, ni se tuntu pahalta. (H3)

No, Facebookista on tullu [*huonoja kokemuksia*] vähän että, mä pyrin etten mä liikaa ajattele mitään ja muuten mun mietteet menee siihen suuntaan. (H7)

Haastateltavamme olivat kokeneet Facebookin tuomat varjopuolet. Huonot kokemukset Facebookissa saattavat vaikuttaa haastateltavien Facebook-käyttäytymiseen ja elämään aiheuttaen esimerkiksi osattomuuden tunnetta, syventäen yksinäisyyden kokemusta ja lisäten eristäytymistä. Havainnoinnin perusteella kehitysvammaisia ei ohjata tarpeeksi Facebookin käytössä. Tämä johtaa siihen, etteivät he osaa hahmottaa, mikä käyttäytyminen Facebookissa on sallittua ja mikä ei. Sosiaalista mediaa pidetään kehitysvammaisen itsemääräämisoikeuden ja yksityisyyden sisäpuolella, koska he käyttävät sitä itsenäisesti ja omissa asunnoissaan. Tästä johtuen internetin käytön opastus voi olla haasteellista. Yhdellä haastateltavalla ei ollut huonoja kokemuksia Facebookista, koska hän ymmärsi, miten siellä tulee toimia.

Ei oikein, ei ainakaan tuu mieleen mitään. Se kun osaa olla fiksusti ja käyttäytyä siellä hyvin niin ei tuu mitään ongelmia. (H11)

Sosiaalinen media mahdollistaa yhteenkuuluvuuden tunteen, osallisuuden kokemisen ja verkostoitumisen. Haastateltavamme käyttivät sosiaalista mediaa enimmäkseen ennestään tuttujen ihmisten kanssa. Kuitenkin havaitsimme niiden kehitysvammaisten ottavan tuntemattomia ihmisiä kavereikseen, joiden sosiaalinen verkosto koostui enimmäkseen vanhemmista, sukulaisista ja ohjaajista. Tämä kertoo halusta tutustua uusiin ystäviin ja laajentaa ystäväpiiriä. Kehitysvammaiset käyttävät sosiaalista mediaa yhtä lailla kuin valtaväestö. Kaveripiiri on kehitysvammaisia

varten tehty sosiaalisen median sivusto. Suurin osa haastateltavista ei käyttänyt Kaveripiiriä, koska se oli vain kehitysvammaisille tarkoitettu sivusto. HavaitSIMME kaveripiiriä käyttävillä olevan vähän ystäviä sekä kasvokkain että Facebookissa. Kaveripiiri oli yksi lisäkanava saada enemmän ystäviä. Kehitysvammaisten sosiaalisen median käyttöä saattoi rajoittaa laitteiden puute, saldon menettämisen pelko tai huono internet-yhteys, mikä vaikeuttaa sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä. Sosiaalisen median kautta saadut huonot kokemukset voivat lisätä osattomuuden kokemusten ja syventää yksinäisyyden tunnetta.

5.2 Facebook yhteyden ylläpitäjänä

Sosiaalisen median palvelut täydentävät ja rikastavat nuorten reaalielämän sosiaalista viestintää. Facebook on käytetyin sosiaalisen median palvelu. (Weissenfelt & Huovinen 2013.) Suomalaisista sosiaalisen median palveluiden käyttäjistä 95 % käyttää Facebookia (Melkas 2013). Facebookissa toiminta perustuu käyttäjien julkaisemaan sisältöön. Käyttäjäksi kirjautuneet voivat jakaa valokuvia, videoita ja linkkejä sekä kirjoittaa omasta elämästään. He voivat vastaavasti seurata kavereidensa ja julkiseksi profiilinsa laittaneiden elämää sekä näiden julkaisemia sisältöjä sekä luoda uusia kontakteja. (Pönkä 2014, 84.)

Facebook on Shpigelmanin ja Gillin (2014, 1601, 1607) mukaan käytetyin sosiaalisen median sivusto myös kehitysvammaisten keskuudessa. Kehitysvammaiset ovat yhteydessä Facebookin kautta sekä perheenjäseniinsä että niihin ystäviinsä, joiden kanssa ovat tekemisissä myös kasvotusten. Sosiaalinen media on muodostunut uudeksi ympäristöksi, jossa viihdytään, jonka avulla pidetään yllä läheisiä suhteita ja saadaan sosiaalista tukea. Sosiaalisessa mediassa kehitysvammaisen voi tuntea olevansa vammaaton. Puolet haastateltavistamme piti Facebookia tärkeänä. He kuvasivat yhteydenpidon ystäviin olevan vaikeampaa ilman sitä. He toivat kuvaavasti esiin, että olo olisi orpo tai tuntuisi tyhjältä ilman Facebookia. Facebook toi myös tunteen, ettei tarvitse olla yksin. Viestien reaaliaikaisuus helpotti heidän mukaansa yhteydenpitoa ystävien kanssa. Lisäksi he mainitsivat Facebookin olevan helppokäyttöinen ja ilmainen.

...ettei tarvi niinku yksin olla. mä en viihdy yksin. (H8)

...orpo olo olis kyllä [*ilman Facebookia*]. (H3)

...jos niitä ei olis niin tuntuis ihan tyhjäksi. (H7)

Osa mainitsi Facebookin olevan välttämätön osa heidän elämäänsä. Sen avulla he pitivät yhteyttä ystäviinsä ja pystyivät kokemaan osallisuutta. Vastavuoroisuus kavereiden- ja ystävyyssuhteissa näkyi myös Facebookissa. Tuntui mukavalta saada kommentteja johonkin omaan päivitykseen tai kuvaan.

...se on sillai ihan mukavalta saada jotakin kommenttia jostakin tietystä kuvasta... (H11)

Ridell (2011, 67) toteaa Facebookin olevan ylivoimaisesti merkittävin ihmisten välisten uudenlaisten yhteyksien kanava ja yhteydenpidon helpottaja. Lisäksi se on myös helppokäyttöinen sovellus, jonka avulla pysyy ajan tasalla kavereiden kuulumisista ja elämästä. Facebook koetaan myös viihdyttäväksi, koska siellä voi kuluttaa aikaa, seurata muiden tilapäivityksiä ja olla sanallisessa vuorovaikutuksessa muiden käyttäjien kanssa (mts. 81–82).

No periaatteessa joo, ku feissari on justtiisa, se mistä niinku pystyy paljolti helpommin niinku juttelee kavereitten kanssa... ..Facebook on se helppo, että klikkaat vaan kuvan ja sitä kautta pystyy kirjottamaan. (H2)

Ridell (2011, 70–71) lisää käyttäjien todenneen palvelun helpottaneen yhteyden ylläpitämistä ennen kaikkea etäisiin ihmisiin, esimerkiksi kavereihin, ystäviin ja sukulaisiin, joihin yhteys on katkennut jossakin elämän vaiheessa. Palvelu on rikastuttanut ja helpottanut sosiaalista vuorovaikutusta sekä syventänyt kanssakäymistä, koska Facebook on tehnyt helpommaksi kavereiden tavoittamisen. Tutkimuksesamme haastateltavat kokivat saaneensa Facebookin kautta takaisin ystävät, joihin yhteys oli katkennut jossain elämänvaiheessa. Ilman Facebookia yhteyden luominen vanhoihin ystäviin olisi ollut vaikeampaa.

Osa on vanhoja koulukavereita ja osa on Facebookin kautta sitten tullu uudestaan niinku tietoisuuteen tai niinku ollaan ruvettu viestittelemään sen kautta sitten. Se on se ympyrä sulkeutunu meikäläisen kohdalla että on saanu ne vanhat kaverit siihen takasi... (H10)

Sitten, kun mä pääsin fb kirjautumaan, niin sitä kautta mulle on tullu ylipäättään enemmän kavereita, mitä mä oon itte uskonu. Sitä kautta mä oon saanu niinku kavereitakin monen vuoden takaa, takasin kaveriksi. Elikkä niitä vanhoja kavereita mitä on ollu, mutta ei oo voinu yhteyttä pitää aiemmin. (H2)

Ja vanhoihin koulukavereihinki oon saanu. [*yhteyden uudelleen*] (H4)

Ne on sitten lähinnä niitä ammattikoulun ajoilta joille ei tuu niinku puhe-
limella pidettyä yhteyttä. (H11)

Tehdessään tilapäivitystä Facebookin käyttäjä asettuu vuorovaikutukseen kaveripiirinsä kanssa, jolloin avoimet ja löyhät yksilöiden yhteenliittymät mahdollistuvat (Seppänen & Väliverronen 2012, 36). Havaitsimme tutkittaviemme päivittävän profiilia ja olevan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa kommentoimalla kavereiden päivityksiä. Lisäksi he juttelivat kavereiden kanssa sekä katselivat ja latsivat kuvia. Facebook oli myös yleinen ajanviettopaikka.

..se on sillai ihan mukavalta saada jotakin kommenttia jostakin tietyistä kuvasta... ...kenen kans mä juttelen niin on vaan ne tietyt henkilöt. (H11)

Juttelu tarkotukseen. (H3)

No saa jutella kavereiden kanssa, mä saan yhteyttä niihin sitten (H7)

Kyllä mä käyn kattoos siellä mutta en mä puhu siellä paljon mitään. (H6)

Havaitsimme, että kehitysvammaiset käyttävät Facebookia verkostoitumiseen yksittäisten ihmisten kanssa, mutta eivät juurikaan hyödyntäneet Facebookin muita käyttömahdollisuuksia. Vain yksi haastateltavista mainitsi käyttävänsä Facebookia muuhun tarkoitukseen.

Mä oon siellä kirpputorilla myiny niitä vaatteita välillä... (H10)

Pönkä (2014, 84) toteaa osan käyttäjistä kokevan tärkeiksi eri aiheisiin keskittyvät käyttäjäryhmät, julkisuuden henkilöiden, yritysten ja muiden tahojen ylläpitämät sivut tai erilaiset pelit. Kahdella haastateltavistamme oli julkisuuden henkilöitä kave-

reinaan Facebookissa. Heidät koettiin tärkeäksi ja merkitykselliseksi, koska kehitysvammaiset puhuivat heistä ylöspäin. Haastateltavat seurasivat heidän profiilejaan ja pitivät yhteyttä heihin Facebookin kautta.

Mulla on kato polliisejaki Facebook-ystävinä. Niitten kanssaki me jutellaan mitä sun tätä. Jos poliisillaki on esimerkiks synttärät ni mä onnitellen ja sitte sieltä tulee että kiitos. (H4)

mutta jos pitäis nostaa joku Facebookista parhaimmaks kaveriks, nää julkkikset on mulla, mulla on nimittäin 3 julkkista löytyy mun kavereista tällä hetkellä. (H10)

Kaikki haastattelemamme kehitysvammaiset eivät osanneet tarkasti määritellä, kuinka kauan aikaa he olivat Facebookissa, koska ajan hahmottaminen oli osalle vaikeaa. Kertomansa perusteella useimmat haastateltavistamme viettivät siellä paljon aikaa.

Tunti tai puoli tuntia. Riippuu, mitä mä innostun siellä juttelemaan. Me jutellaan siellä illat pitkät. Vähä liianki kauan koneella. (H3)

Ja on sitä varmaan päiviä, että toisina päivinä on enempi ja toisina vähempi, että riippuu vähä. (H4)

No, vähän vaihtelee, akun kestosta kiinni... se on niin vaikee tunneis sanoa ku tunnit menee sekas. ... mut mä pyrin myös liikkumaan... (H7)

Mä oon jääny jotenkin koukkuun siihen puhelimeen. No kyllä varmaan 10h jos kaikki lasketaan. No mun kaverit on sanonu että eksä voi joskus jättää tuota sun puhelinta pois... (H10)

No emmä osaa sanoa, ku en mä sillee niinku tietokonetta joka päivä silleen käytä ku puhelimesta on Facebook. Tulee siellä niinku oltua aina välillä sillan tällön mutta ku emmä siellä niinku puhelimen kautta tuntikaupalla oo, niin oisko joku sitten ku on tietokoneella niin oisko joku pari-kolme tuntia mutta se on hyvin harvoin että ei päivällä paljo juurikaan. (H11)

Haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että heidän Facebookissa käyttämänsä aika vaihteli suuresti päivästä toiseen. Käytetty aika vaihteli esimerkiksi sen mukaan, oliko kavereita onlinessa tai käyttivätkö haastateltavat puhelinta vai tietokonetta.

Facebook on käytetyin sosiaalisen median sivusto kehitysvammaisten keskuudessa. Se on tuonut lisää mahdollisuuksia ylläpitää sosiaalisia suhteita. Facebook oli väline yhteydenpitoon ihmisten kanssa, joihin yhteys oli jossain elämänvaiheessa katkennut. Haastateltavamme kokivat Facebookin tärkeäksi, jopa välttämättömäksi osaksi elämäänsä. He päivittävät Facebookissa profiiliaan, katselevat kuvia ja viettävät aikaa keskustellen ystävien ja sukulaisten kanssa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksissä käsittelemme keskeisimmät tutkimustulokset teemoista, joita tutkimuksemme käsitti, peilaten niitä työssämme käsiteltyyn teoriaan. Pääkysymykset opinnäytetyössämme olivat, mistä kehitysvammaisten ystävyysuhteet koostuvat ja mikä merkitys sosiaalisella medially on kehitysvammaisten ystävyysuhteiden ylläpitämiseen ja osallisuuden kokemiseen. Kaksi alakysymystä olivat, mitä asioita kehitysvammaiset arvostavat ystävyysuhteissaan, ja miten heikot sosiaaliset taidot näkyvät kehitysvammaisten ystävyysuhteissa.

Mistä kehitysvammaisten ystävyysuhteet koostuvat? Tutkimuksemme osoitti, että kehitysvammaiset luovat ystävyysuhteita eri elämänvaiheissaan. He kertoivat saaneensa ystäviä lapsuudestaan, kouluajoiltaan sekä asumis- ja työympäristöstään. Tutkimuksemme antoi täysin samanlaisen tuloksen, kuin mihin tulokseen Matheson ym. (2007, 326) tutkimuksessaan ovat tulleet. Myös me totesimme tutkimuksemme, että noin puolet tutkittavistamme viettivät vapaa-aikaansa toisten kehitysvammaisten kanssa. Tämä osoitti heillä olevan ystäviä vertaisissaan. Vajaa puolet toivoi ystäviä olevan enemmän. Kukaan ei kokenut olevansa vailla ystäviä.

Haastateltavista kahdeksan toi esiin, että he pystyivät kertomaan omista asioistaan luottamuksellisesti ystävilleen. Kaksi sanoi voivansa kertoa asioistaan vain vanhemmilleen, sukulaisilleen tai asumisyksikön henkilökunnalle. Verkostokartan ja haastattelujen tulokset erosivat merkittävästi toisistaan. Haastattelujen perusteella sai käsityksen, että kehitysvammaisilla oli luotettuja ja hyviä ystäviä vertaisissaan. Verkostokartan perusteella tulos oli kuitenkin erilainen. Sen mukaan vain kolmella oli läheisiä ystävyysuhteita vertaistensa kanssa. Muiden tärkeimmät ja läheisimmät ystävät koostuivat enimmäkseen vanhemmista, sukulaisista tai asumisyksikön ohjaajista. Malinin (2000, 11) mukaan sosiaaliset verkostot ovat vuorovaikutuskontakteja ystävien, sukulaisten ja perheenjäsenten kanssa. Joskus ainoat vuorovaikutuskontaktit voivat olla viranomaiset ja muut palveluntarjoajat. Tutkimustuloksemme kertoivat, että muut sosiaaliset suhteet korvasivat puuttuvia ystävyysuhteita. Kehitysvammaisen osallisuuden kokemukset voivat mahdollistua muidenkin sosiaalisten suhteiden kautta.

Mitä asioita kehitysvammaiset arvostavat ystävyysuhteissaan? Tutkimustuloksena totesimme, että kehitysvammaiset pitivät luottamusta tärkeimpänä asiana ystävyysuhteissaan. Luottamus korostui heidän puheissaan, sillä heidän mielestään ystävyysuuhdetta ei voi rakentaa ilman luottamusta. Lisäksi he arvostivat rehellisyyttä ja mukavuutta hyvän ystävän ominaisuuksina. Saarinen (2014, 36) toteaa luottamuksen ja normien sisältyvän sosiaaliseen pääomaan. Hänen mukaansa sosiaalinen pääoma pitää sisällään verkostot, siteiden muodostamisen ja osallistumisen. Myös meidän tutkimuksemme ilmeni, että kehitysvammaiset kokivat ystävien kanssa yhdessä tekemisen ja olemisen tärkeäksi. Osa ei osannut määritellä hyvän ystävän ominaisuuksia, vaan hyvä ystävä määriteltiin yhteisen tekemisen kautta. Tutkimuksemme mukaan kehitysvammaiset ymmärsivät, mitä ystävyys merkitsee.

Miten heikot sosiaaliset taidot näkyvät ystävyysuhteissa? Alle puolella haastateltavistamme ei ollut vertaisia eli kehitysvammaisia ystävinään vapaa-ajallaan. Meidän mielestämme tämä kertoo heikoista sosiaalisista taidoista. Sosiaalisten taitojen puute näkyi myös ihmissuhdeongelmina sekä vaikeuksina ymmärtää syy- ja seuraussuhteita. Saarisen (2012, 98–99) tutkimus vahvistaa tutkimustuloksemme, jossa hän mainitsee kehitysvammaisuuden asettavan älyllisiä haasteita normaalille käytökselle, mikä lisää syrjäytyneisyyttä. Myös Salmivalli (2005, 103) toteaa sosiaalisen älykkyyden ja tilannetajun puutteen vaikeuttavan sosiaalisten tilanteiden hallitsemista.

Sosiaalisten taitojen heikkoudet näkyivät vähäisenä vertaisystävien määränä. Kehitysvammaisten tärkeimmät ja läheisimmät ystävät koostuivat reilusti yli puolella haastateltavista suurimmaksi osaksi vanhemmista, sukulaisista tai asumisyksikön ohjaajista. Ystävien puuttuessa sosiaaliset suhteet sukulaisten ja asumisyksikön ohjaajien kanssa kompensoivat ystävyysuhteita, koska heihin kehitysvammaiset kokivat pystyvänsä luottamaan. Tutkimuksemme oli yhteneväinen Malinin (2000, 11) kanssa. Malin sanoo sosiaalisten suhdeverkostojen, jotka koostuvat viranomaisista ja palveluntarjoajista, olevan joissakin tapauksissa ainoita vuorovaikutuskontakteja ihmisen elämässä. Sukulaisia voidaan verrata viranomaisiin tai palveluntarjoajiin, koska usein heidän roolinsa on huolehtia kehitysvammaisesta. Kehitysvammaiset

pitivät luottamusta tärkeimpänä ystävän ominaisuutena. Painottivatko he luottamuksen merkitystä siksi, että olivat kokeneet paljon pettymyksiä ja väärinymmärryksiä vertaistensa taholta? Toisena kysymyksenä heräsi, miksi heillä ei ollut syntynyt enempää läheisiä ystävyys-suhteita asumisyksikössään muiden vertaisten kanssa?

Mikä merkitys Facebookilla on kehitysvammaisten ystävyys-suhteiden ylläpitämiseen ja osallisuuden kokemiseen? Ridell (2011, 70–71) mainitsee Facebookin syventäneen sosiaalista kanssakäymistä ihmisten välillä. Facebook on helpottanut yhteyden pitämistä ihmisiin, joihin yhteys on katkennut jossakin elämänvaiheessa. Tutkimuksemme on yhteneväinen Ridellin tutkimuksen kanssa, jonka mukaan kehitysvammaiset saivat yhteyden Facebookin avulla vanhoihin ystäviinsä, joihin oli muutoin ollut vaikea pitää aiemmin yhteyttä.

Junttilan (2015, 94.) mukaan sosiaalisen median verkostojen, kuten Facebookin, on osoitettu vähentävän sosiaalisen yksinäisyyden tunnetta niillä ihmisillä, jotka hakeutuvat sosiaaliseen mediaan löytääkseen kavereita. Toisaalta sosiaalisten taitojen puutteiden takia ihmiset, jotka eivät pärjää kaveriporukassa kasvokkain, tulos on päinvastainen. He voivat kokea ulkopuolisuuden ja sosiaalisen yksinäisyyden kokemuksia. Tutkimuksemme antoi saman tuloksen. Joilla oli vähän ystäviä kasvokkain, heillä oli myös vähän ystäviä Facebookissa, eivätkä he olleet verkostoituneet keskenään. Niillä, joilla oli ystäviä kasvokkain, oli määrällisesti myös enemmän kavereita Facebookissa. Lisäksi he olivat verkostoituneet keskenään Facebookissa. Mäkinen (2009, 73–74) näkee sosiaalisen median muodostavan aktiivista osallistumiskulttuuria, joka yhdistää ihmisiä sosiaalisiksi verkostoiksi. Verkoston avulla voi tuntea kuuluvansa johonkin. Facebook koettiin tärkeäksi osaksi elämää. Kehitysvammaisten runsas ajanvietto Facebookissa kertoi siitä. Facebook koettiin helppokäyttöiseksi sovellukseksi kehitysvammaisten keskuudessa.

Kuvio 2. Keskeisimmät tutkimustulokset

7 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessimme on ollut pitkälinen, koska aiheen työstäminen alkoi jo opintojemme ensimmäisenä keväänä. Aiheemme valikoitui sekä oman mielenkiintomme että aiheen ajankohtaisuuden perusteella. Aihe oli mielenkiintoinen ja sitä oli tutkittu vähän. Tutkimustiedon vähyyden osoittautui myös haasteeksi. Lähdemateriaalien löytäminen oli vaikeaa, koska kotimaisia tutkimuksia kehitysvammaisten ystävyydestä ja sosiaalisen median käytöstä emme juurikaan löytäneet. Kehitysvammaisten ystävyydestä kertova kotimainen tutkimustieto oli myös suhteellisen vanhaa. Sosiaalisen median käsite on uusi, siksi sen käyttämisestä ei ole paljoa tutkittua tietoa. Lisäksi tekniikan nopea edistyminen ja sosiaalisen median kehitys sekä jatkuva muuttuminen vaikeuttavat tutkimista. Käytimme paljon lähteinä yleisiä tutkimuksia ystävyydestä sekä sosiaalisesta mediasta. Suomenkielisen materiaalin vähäisyyden vuoksi käytimme myös runsaasti englanninkielistä lähdemateriaalia. Lähdemateriaalin hankkiminen vei aikaa ja oli työlästä.

Mielestämme onnistuimme saamaan vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Sen lisäksi saimme opinnäytetyön tutkimuksesta muutakin hyödyllistä ja merkityksellistä tietoa, joita voisi hyödyntää seuraavien tutkimusten aiheiksi. Koemme voivamme hyödyntää tutkimuksestamme saatua tietoa myös työelämässämme. Oma mielenkiintomme ja motivaatiomme aiheita kohtaan vaikutti opinnäytetyön onnistuneeseen lopputulokseen. Opinnäytetyön tekeminen oli innostavaa ja opettavaista. Parityökentelynä tehty opinnäytetyö antoi uusia näkökulmia tutkimuksen tekoon ja opetti joustavuutta ja yhteistyön tekemistä.

Tutkimuksemme oli poikkeuksellinen ja vaativa siinäkin mielessä, että haastateltavamme olivat kehitysvammaisia. Tämä piti ottaa huomioon kysymyksen asettelussa, joiden tuli olla helposti ymmärrettäviä. Haastattelutilanne oli monelle jännittävä, taisi joku itkeäkin. Meidän tuli luoda lyhyessä ajassa luottamus haastateltavien kanssa, jotta haastattelu onnistuisi. Koimme haastattelujen onnistuneen ja huomasimme haastattelujen edetessä kehittyneemme haastattelijoina. Kokemus toi varmuutta ja tiesimme jo ennakoida, mikä voisi olla hankalaa haastattelussa ja millä keinoin voisimme edistää hyvää ja luottamuksellista ilmapiiriä.

Opinnäytetyön tulokset eivät olleet ennakoitavissa. Olettamuksena meillä oli, että kehitysvammaisten ystävät koostuvat heidän vertaisistaan. Meitä yllätti, että monettakaan eivät pitäneet vertaisiaan tärkeimpinä ja läheisimpinä ystävinään. Läheisimmiksi ja tärkeimmiksi ihmissuhteiksi koettiin vanhemmat, sukulaiset ja asumisyksikön ohjaajat. Mietimme, johtuiko vertaisystävien vähäinen määrä heikoista sosiaalisista taidoista ja toisaalta kokivatko kehitysvammaiset tulevansa helpommin ymmärretyiksi muiden sosiaalisten suhteiden kautta. Muut sosiaaliset suhteet eivät välttämättä korvaa ystävyysuhteita, koska niistä voi puuttua vastavuoroisuus. Toisena olettamuksena meillä oli, että Facebookin avulla kehitysvammaiset onnistuvat luomaan uusia ystävyysuhteita. Siinä he eivät kuitenkaan onnistuneet. Facebook toimikin enemmän yhteydenpitovälineenä vanhoihin ystäviin. Ilman Facebookia katkenneen yhteyden solmiminen vanhoihin ystäviin olisi ollut vaikeampaa. Myös kehitysvammaiset pystyivät hyödyntämään sosiaalista mediaa ja ovat siten mukana yhteiskunnallisessa kehityksessä.

Tutkimuksemme mukaan kehitysvammaisten sosiaaliset suhteet koostuvat enimmäkseen vanhemmista, sukulaisista, asumisyksikön ohjaajista ja sen lisäksi osalla myös vertaisista. Haastateltavillamme ei ollut juurikaan ystävyysuhteita valtaväestöön kuuluvien ihmisten kanssa. Tulevaisuuden yhteiskunnassa tulisi tavoitella tilannetta, jossa kehitysvammaisilla olisi edellytykset luoda sosiaalisia suhteita kaikkien ihmisten kanssa ja kokea olevansa osallisena tästä yhteiskunnasta vammastaan huolimatta. Siksi on tärkeää, että kehitysvammaiset otetaan mukaan osaksi sitä ympäristöä missä he elävät. Inklusion toteutuessa kehitysvammaisen voi kokea olevansa osallisena tästä yhteiskunnasta. Inklusio edistää sosiaalisten suhteiden muodostumista ja mahdollistaa ystävyysuhteiden syntymisen. Parhaiten inklusio toteutuu lasten tottuessa erilaisuuteen jo lapsuudessaan. Erilaisuuden hyväksyminen mahdollistaa sosiaalisten suhteiden muodostumisen ja ystävyysuhteiden syntymisen ihmisten kesken vammasta huolimatta. Erilaiset sosiaaliset suhteet ja erilaiset kontekstit edistävät monipuolisesti kehitysvammaisten sosiaalisten taitojen oppimista ja kehittymistä. Yhteiskuntamme on ottanut vammaispolitiikassa merkittäviä edistysaskeleita inklusion suuntaan esimerkiksi laitosasumista purkamalla ja suosimalla lähikouluperiaatetta. Tämä vaatii asenne- ja ilmapiirimuutosta suvaitsevaisemmaksi koko yhteiskunnassa. Sosiaalialan ammattilaisina me olemme

avainasemassa vaikuttajina niin yksilö-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasolla. Sosionomin (AMK) eettiseen osaamiseen kuuluu huomioida yksilön ainutkertaisuus, edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta (Kompetenssit 2010,2). Sosiaalialan työntekijöinä meidän tulee ymmärtää kehitysvammaisen tarve sosiaaliseen kanssakäymiseen ja tukea jo olemassa olevia sosiaalisia suhteita sekä auttaa uusien sosiaalisten kontaktien luomisessa jokapäiväisessä elämässä. Sosionomin (AMK) asiakastyön osaamiseen kuuluu ymmärtää asiakkaan tarpeita sekä tukea asiakkaan voimavaroja heidän arjessaan (Kompetenssit 2010,2).

Opinnäytetyötä tehdessämme totesimme kehitysvammaisten ystävyydestä olevan vähän tutkimustietoa. Olisi tarpeellista tehdä pitkittäistutkimusta kehitysvammaisten ystävyydestä ja siitä, miten varhainen sosiaalisten taitojen opettaminen vaikuttaa myöhempään sosiaalisiin suhteisiin. Mahdollistaisiko inklusio ja varhainen sosiaalisten taitojen opettaminen laajemman sosiaalisen verkoston ja sitä kautta ystävyys-suhteiden luomisen kehitysvammaisen ja vammattoman välillä. Toinen mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi, miten kehitysvammaiset kokevat yksinäisyyden ja kuinka yleistä se on kehitysvammaisten keskuudessa. Mihin asioihin tulisi kiinnittää huomiota kehitysvammaisten arjessa, että yksinäisyyden kokemukset vähenisivät. Kuinka osallistumisen mahdollisuuksilla voisi vaikuttaa yksinäisyyden vähenemiseen.

Jatkotutkimusaiheita, jotka nousivat tämän työn pohjalta pohdinnan perusteella:

- varhaisen kuntoutuksen merkitys myöhemmille sosiaalisille suhteille
- kehitysvammaisten yksinäisyys

LÄHTEET

- AAIDD. 2013. Definition of Intellectual. [Verkkosivusto]. Washington: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. [Viitattu 25.8.2015]. Saatavana: <http://aidd.org/intellectual-disability/definition>
- Aaltio, I. & Puusa, A. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa: A. Puusa & P. Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 153–166.
- Adams, R. 2008. Empowerment, participation and social work. 4. edition. New York: Palgrave MacMillan.
- Aho, S & Laine, K. 2002. Minä ja muut: Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. 2. p. Helsinki: Otava.
- Almgvist, F. 2010. Yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Teoksessa: I. Moilanen, E. Räsänen, T. Tamminen, F. Almgvist, J. Piha, K. Kumpulainen (toim.) Lasten- ja nuorisopsykiatria. 3.-4. p. Helsinki: Duodecim, 77–85.
- Amado, A. 2011. Strategies for promoting friendships and relationships with community members-workshop. Inclusive communities: Pathways to realizing the vision [esitelmä]. AAIDD Annual Conference, The Twin Cities, Minnesota, 6-9.6.2011.
- Amado, A. N. 1993. Working on friendships. Teoksessa: A. N. Amado (ed.) Friendships and community connections between people with and without developmental disabilities. Baltimore: Paul. H. Brookes, 279–298.
- Andersson, S. 2012. Mitä on sosiaalinen? Yhteiskuntapolitiikka 77 (2), 217–218.
- Arki ja palvelut. 14.7.2014. Arki ja palvelut; Tuen tarve vaihtelee. [Verkkosivusto]. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. [Viitattu 14.4.2015]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/tuen-tarve-vaihtelee>
- Burtin, R. S. 1992. Structural holes. The social structure of competition. [Verkköjulkaisu]. Cambridge: Harvard University Press. [Viitattu 17.4.2015]. Saatavana: <http://personal.stevens.edu/~ysakamot/sna/man/week4/burt.pdf>
- Dunn, J. 2004. Children`s Friendships: The beginnings of intimacy. Malden: Blackwell.
- Eriksson, S. 2008. Erot ,erilaisuus ja elinolot: Vammaisten arkielämä ja itsemääräminen. Helsinki: Kehitysvammaliitto. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3/2008.
- Gabel, S. 2005. Disability studies in education. Teoksessa: S. Gabel (toim.) Disability studies in education: Readings in theory and method. New York: Peter Lang, 1–20.

- Gilmore, L. & Cuskelly, M. 2014. Vulnerability to Loneliness in People with Intellectual Disability: An Explanatory Model. [Verkkolehtiartikkeli]. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities* 11 (3), 192–199. [Viitattu 27.8.2015]. Saatavana: Wiley Online Library-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Hakala, K. 2014. ”Kyllä ihmisoikeuksissa olis parantamisen varaa!": Itsenäisen elämän haasteita vammaispalveluissa. Helsinki: Kehitysvammaliitto. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 9.
- Hammel, J., Magasi, S., Heinemann, A., Whiteneck, G., Bogner, J. & Rodriguez E. 2008. What does participation mean?: An insider perspective from people with disabilities. [Verkkolehtiartikkeli]. *Disability & Rehabilitation* 2009 (30), 1445–1460. [Viitattu 12.5.2015]. Saatavana: Ebscohost Academic Search Elite-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Hay, D. F., Payne, A. & Chadwick, A. 2004. Peer relations in childhood. [Verkkolehtiartikkeli]. Wales: Cardiff University. [Viitattu 14.5.2015]. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45(1), 84–108. Saatavana: Wiley Online Library. Vaatii käyttöoikeuden.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hyvinvointi- ja terveyserot. 25.9.2014. Osallisuus. [Verkkosivusto]. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 15.4.2015]. Saatavana: <http://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2012. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Viitattu 15.5.2015]. Saatavana: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- ICD-10. 2015. Chapter V: Mental and behavioural disorders: Mental retardation. [Verkkosivusto]. World Health Organization: International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision. [Viitattu 24.8.2015]. Saatavana: <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2015/en>
- Joensuu, M. 2011. Nuoret verkossa toimijoina. Teoksessa: J. Merikivi, P. Timonen & L. Tuuttila. (toim.) Sähköä ilmassa: Näkökulmia verkkoperustaiseen nuorisotyöhön. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura 111, 14–22.
- Junttila, N. 2015. Kavereita nolla: Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Tammi.

- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja 176.
- Kaski, M (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. 5. uud. p. Helsinki: WSOY.
- Katz, J. E. & Rice, R. 2002. Social Consequences of Internet Use: Access, Involvement and Interaction. [Verkkokirja]. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology. Saatavana: Ebrary Academic Complete-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kivistö, M. 2014. Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen: Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. [Verkkojulkaisu]. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. [Viitattu 3.5.2015]. Saatavana: <http://lappi32-kk.lib.helsinki.fi/handle/10024/61789>
- Kohvakka, R. 3.6.2013. Yhteisöpalvelut istuvat suomalaiseen sosiaalisuuteen. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 25.8.2015]. Saatavana: http://tilastokeskus.fi/artikkelit/2013/art_2013-06-03_001.html?s=0
- Kompetenssit 15.4.2010. Esitys sosiaalialan koulutusohjelman, sosionomi (AMK)-tutkinnon kompetensseista. [Verkkosivu]. Seinäjoen ammattikorkeakoulu SeAMK. Sosiaalialan koulutusohjelman ohjeet ja oppaat. [Viitattu: 15.1.2016]. Saatavana: <http://intra.seamk.fi/loader.aspx?id=a938e780-8e09-4547-9b17-b03a08cad9b4>
- Korkiamäki, R. 2013. Kaveria ei jätetä: Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Helsinki University Press.
- Laine, K. 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia; 11.
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.
- Lampinen, R. 2007. Omat polut!: Vammaisesta lapsesta täysivaltaiseksi aikuiseksi. Helsinki: Edita
- Lehtinen, A-R. 2001. Vertaissuhteiden merkitys lasten elämässä. Teoksessa: E. Hujala (toim.) Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta. Jyväskylä: Varhaiskasvatus 90, 78–100.
- Leskelä, L. 2012. Ymmärrysvaikeuksien käsittelyä kehitysvammaisten henkilöiden ja heidän ohjaajiensa keskusteluissa. Teoksessa: L. Leskelä & C. Lindholm

- (toim.) Haavoittuva keskustelu: Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 184–234.
- Luostarinen, M. 2010. Sosiaalinen media ja muuttuva paradigma. Helsinki: Books on Demand.
- Malin, M-L. 2000. Vertaisryhmä elinvoimaa kasvattamassa. Teoksessa: M-L. Malin (toim.) Verkostot ja vertaiset. Helsinki: Kuntoutuksen edistämisyhdistys, 17–21.
- Matheson, C., Olsen, R. J. & Weisner, T. 2007. A Good Friend is Hard to Find: Friendship Among Adolescents With Disabilities. [Verkkolehtiartikkeli]. American Journal on Mental Retardation 112 (5), 319–329. [Viitattu 27.8.2015]. Saatavana: AAIDD Online Journal-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Melkas, P. 23.9.2013. Yhteisöpalveluiden paradoksi: Naiset aktiivisia, miehillä paljon ystäviä. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 26.8.2015]. Saatavana: http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-06-03_008.html
- Miettinen, S. 2010. Vammaisuutta kuvaamassa. Teoksessa: A. Teittinen (toim.) Pois laitoksista: Vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki: Gaudeamus, 42-64.
- Myllyniemi, S. 2007. Perusarvot puntarissa. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorisobarometri 2007.
- Mäkinen, M. 2009. Digitaalinen voimistaminen paikallisten yhteisöjen kehittämisessä. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Noppiari, E. & Uusitalo, N. 2011. Kavereita verkossa ja sen ulkopuolella: Näkökulmia nuorten verkkoyhteisöllisyyteen. Teoksessa: S. Kangaspunta (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys: Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Tampere University Press, 140–166.
- Pehkonen, A. 2006. Maahanmuuttajan kotikunta. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, 52.
- Puusa, A. & Kuittinen, M. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus- ja arviointikysymyksistä. Teoksessa: A. Puusa & P. Juuti. (toim.) Menetelmäviidakon rai-vaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: JTO, 167–179.
- Pönkä, H. 2014. Sosiaalisen median käsikirja. Jyväskylä: Docendo.
- Rasku-Puttonen, M. 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa: K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 111–125.
- Ridell, S. 2011. Elämää Facebookin ihmemaassa. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro.
- Saarinen, M. 2003. Ystävyys ja tuettu yhteisöön liittyminen. Teoksessa T. Ladonlahti, A. Naukkarinen & S. Vehmas (toim.) Poikkeava vai erityinen: erityispedagogiikan ulottuvuudet. 4. p. Jyväskylä: Ps-kustannus, 258–275.
- Saarinen, M. 2012. Sosiaalisen elämän kehukset: Kampus-ohjelman opiskelijoiden sosiaalinen asema tuetussa aikuisopiskelussa ja vapaa-ajalla. Nuorisotutkimus 30 (1), 95–99.
- Saarisen, M. 2014. Sosiaalisen elämän kehukset: Kampus-ohjelman opiskelijoiden sosiaalinen asema tuetussa aikuisopiskelussa ja vapaa-ajalla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus
- Saloviita, T. 1999. Kaikille avoimeen kouluun: erilaiset oppijat tavallisella luokalla. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Seppälä, H & Rajaniemi, M. 12.9.2013. Sosiaalinen näkökulma. [Verkkosivusto]. [Viitattu 14.4.2015]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>
- Seppälä, H & Rajaniemi, M. 20.3.2014. Toiminnallinen näkökulma. [Verkkosivusto]. [Viitattu 14.4.2015]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>
- Seppänen, J. & Väliverronen, E. 2012. Mediatyhteiskunta. Tampere: Vastapaino.
- Shpigelman, C.-N. & Gill, C. J. 2014. How do adults with intellectual disabilities use Facebook? [Verkkolehtiartikkeli]. Disability & Society 29 (10), 1601–1616. [Viitattu 15.5.2015]. Saatavana: Taylor & Francis Online-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Sillanpää, N. & Ohtonen, M. 13.6.2011. Kaveripiiri.fi: Löydä ja tapaa kavereita. [Verkkosivusto]. Helsinki: Kehitysvammaliitto. [Viitattu 1.9.2015]. Saatavana: http://papunet.net/tikoteekki/julkaisut/tikonen-tiedote/arkisto/?tx_mininews
- Suominen J. 2013. Sosiaalisen median aika. Teoksessa: J. Suominen, S. Östman, P. Saarikoski & R. Turtiainen. Sosiaalisen median lyhyt historia. Gaudeamus. Helsinki, 13–27.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 5. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Ystävän ominaisuudet. 2015. Nuoret: Minä ja muut: Ihmissuhteet. [Verkkosivusto]. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 10.10.2015]. Saatavana: <http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/ihmissuhteet/ystavyys/ystavan-ominaisuudet/>

Weissenfelt & Huovinen. 2013. Sosiaalinen media ja nuoret. [Verkkajulkaisu]. Ebrand Suomi Oy & Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut. [Viitattu 25.8.2015]. Saatavana: <http://www.ebrand.fi/somejanuoret2013/>

Äikäs, A. 2015. Kuvakommunikaation käyttö tutkimushaastatteluissa vammaisten henkilöiden kanssa: Metodisia haasteita. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. Kasvatuslehti 46 (3), 233–246.

LIITTEET

Liite 1. Opinnäytetyön haastattelukirje

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Liite 3. Verkostokartta

LIITE 1 Opinnäytetyön haastattelukirje

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijat, Satu Leppänen ja Nina Waarna-Laitinen. Teemme opinnäytetyöhömmä tutkimusta kehitysvammaisten ystävydestä ja sosiaalisen median käytöstä.

Haluaisimme haastatella sinua muutamien kysymysten avulla, jotka liittyvät ystävyteen ja sosiaalisen median (Facebook, Kaveripiiri, Suomi24 ja niin edelleen) käyttöön. Haastattelun kesto on noin 30 minuuttia. Haastattelu on mukavaa keskustelua, eikä sitä tarvitse jännittää. Sinun vastauksesi ovat tärkeitä tutkimuksemme onnistumisemme kannalta ja siksi toivomme, että voisit osallistua haastatteluun.

Käsitlemme vastauksesi luottamuksellisesti. Haastattelussa sinun nimesi ei tule missään vaiheessa esiin. Meitä sitoo salassapitovelvollisuus.

Haastattelut suoritamme kesän aikana tarkemmin sovittavana ajankohtana.

Ystävällisin terveisin:

Satu Leppänen ja Nina Waarna-Laitinen

LIITE 2 Teemahaastattelurunko

Taustakysymykset:

- Minkä ikäinen olet?
- Missä asut tällä hetkellä?
- Minkä tasoinen kehitysvamma sinulla on? (Kysymys kysytty asumispalveluiden ohjaajilta.)

Ystävyys

- Mitä ystävyys tarkoittaa sinun mielestäsi?
- Millainen ihminen on sinun mielestäsi ystävä?
- Mistä olet saanut ystäviä?
- Mitä teet ystävän kanssa?
- Voitko kertoa ystävällesi asioistasi?
- Missä tapaat ystäviäsi?
- Miten pidät yhteyttä ystäviisi?
- Asuvatko ystäväsi sinun asuinympäristössäsi?
- Onko sinulla ystäviä muilla paikkakunnilla?

Sosiaaliset suhteet verkostokartassa

- Paljonko sinulla on ystäviä?
- Ketkä kuuluvat läheisimpiin ystäviisi?

- Kuinka usein olet yhteydessä ystäviisi?
- Koostuvatko ystäväsi kehitysvammaisista?
- Onko sinulla myös vammattomia ystäviä?
- Kenen kanssa vietät vapaa-aikaasi?

Sosiaalinen media

- Mille eri sivustoille olet kirjautunut käyttäjäksi?
- Mitä sivustoja käytät päivittäin?
- Mihin tarkoitukseen käytät sosiaalista mediaa?
- Kuinka paljon vietät aikaa sosiaalisessa mediassa?
- Kuinka kauan olet käyttänyt sosiaalista mediaa?
- Onko sinulla ystäviä sosiaalisessa mediassa?
- Oletko saanut uusia ystäviä sosiaalisen median kautta?
- Vietätkö vapaa-aikaasi ystävien kanssa, jotka ovat kavereitasi Facebookissa?
- Kuulutko erilaisiin ryhmiin sosiaalisessa mediassa?
- Mitä sinulle merkitsee se, että sinulla on kavereita sosiaalisessa mediassa?
- Millaisia ystäviä olet saanut sosiaalisen median kautta?
- Onko sinulla huonoja kokemuksia sosiaalisesta mediasta?
- Miten tärkeänä pidät sosiaalista mediaa?

LIITE 3. Verkostokartta

